

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา และการนิเทศภายในโรงเรียน จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แยกเป็นหัวข้อ ดังนี้

1. การนิเทศการศึกษา
 - 1.1 ความหมายของการนิเทศการศึกษา
 - 1.2 ความมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา
 - 1.3 ความจำเป็นของการนิเทศการศึกษา
2. มโนทัศน์เกี่ยวกับการนิเทศภายใน
 - 2.1 ความหมายของการนิเทศภายใน และความจำเป็น
 - 2.2 ความมุ่งหมายของการนิเทศภายใน
 - 2.3 หลักการจัดการนิเทศภายใน
 - 2.4 ขอบข่ายการนิเทศภายในด้านต่างๆ
 - 2.4.1 ด้านโครงการนิเทศ
 - 2.4.2 ด้านกระบวนการนิเทศ
 - 2.4.3 ด้านการจัดกิจกรรมการนิเทศ
 - 2.4.4 ด้านรูปแบบการนิเทศ
 - 2.4.5 ด้านการประเมินผลการนิเทศ
3. การดำเนินการนิเทศภายในสถานศึกษา
 - 3.1 สภาพปัจจุบันและความต้องการ
 - 3.2 การพัฒนาระบบการดำเนินการนิเทศภายใน
 - 3.3 ปัญหาและอุปสรรคการนิเทศภายใน
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 4.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 4.2 งานวิจัยในต่างประเทศ

การนิเทศการศึกษา

ความหมายของการนิเทศการศึกษา

การนิเทศการศึกษา เป็นกิจกรรมที่ได้ปฏิบัติต่อเนื่องกันมา เป็นระยะเวลายาวนาน รูปแบบ กระบวนการ และวิธีการนิเทศได้เปลี่ยนไปตามยุคสมัย จากลักษณะที่เป็นการตรวจสอบสั่งการมาเป็นลักษณะการร่วมมือ การแนะนำ การช่วยเหลือระหว่างผู้นิเทศกับครู เพื่อให้ครูสามารถพัฒนาความสามารถ และพฤติกรรมการสอนด้วยตนเอง อันจะส่งผลถึงคุณภาพการประถมศึกษาโดยส่วนรวม และเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน ซึ่งมีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน คือ

แฮร์ริส (Haris 1963 : 19 อ้างอิงมาจาก สมจิตร อุคม 2532 : 10) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง สิ่งที่บุคลากรภายในโรงเรียนกระทำกับบุคคลและสิ่งของ เพื่อการเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานของโรงเรียนให้เป็นไปในแนวทางที่ส่งเสริมให้บรรลุจุดมุ่งหมาย การจัดการเรียนการสอน

อาย และเนทเซอร์ (Eye and Netzer 1665 : 12 อ้างอิงมาจาก สมจิตร อุคม 2532 : 10) สรุปได้ว่า การนิเทศเป็นส่วนหนึ่ง ในการบริหาร โรงเรียนที่ผู้บริหารมีส่วนเกี่ยวข้องให้การเรียนเกิดผลสัมฤทธิ์ตามความคาดหวัง

อดัม และดิกกี (Adams and Dickey 1966 : 3 อ้างอิงมาจาก สมจิตร อุคม 2532 : 10) กล่าวว่า การนิเทศ คือ แผนงานที่จัดทำขึ้นเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของสเปียร์ (Spears 1967 : 6)

สำหรับการศึกษาของไทย ได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาไว้หลายความคิดเห็นด้วยกัน เช่น

นิพนธ์ ไทยพานิช (2535 : 17) ได้ให้ความหมายการนิเทศการศึกษาไว้ว่า เป็นความพยายามของบุคลากรทางการศึกษา ที่จัดทำกิจกรรม และให้บริการกับผู้บริหาร และครู ทั้งโดยตรงและทางอ้อม ที่จะปรับปรุงการเรียนการสอนของครู เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนของนักเรียน นอกจากนี้

บันลือ พฤกษ์วัน และวรรณพา ภิรมย์รัตน์ (2535 : 13) ได้ให้ความหมายไว้ว่า เป็นกระบวนการทำงานอย่างมีแผน มีขั้นตอน และมีความต่อเนื่อง เพื่อให้ครูที่ผ่านกระบวนการนิเทศการศึกษา เกิดความตื่นตัวมีความเข้าใจ ที่จะใช้วิธีการในการพัฒนาวิชาชีพได้คล่องตัวขึ้น โดยมีการปรับปรุงการทำงานอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา

จากความหมายข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง ความพยายามในการร่วมมือและประสานงานกันของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ในอันที่จะพัฒนาปรับปรุง

คุณภาพการจัดการเรียนการสอนของครูให้มีประสิทธิภาพสูงสุด อันจะส่งผลไปถึงคุณภาพการจัดการศึกษาเพื่อบรรลุเป้าหมาย และเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน

ความมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา

ในการนิเทศการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษานั้น จำเป็นต้องมีจุดมุ่งหมายในการทำงานเพราะจุดมุ่งหมายเปรียบเสมือนเข็มทิศในการนำทางซึ่งจะช่วยให้งานนิเทศการศึกษาบรรลุผล นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ ดังนี้

พณีส หันนาคินทร์ (2526 : 148) ได้กล่าวไว้ว่า การนิเทศการศึกษามีจุดมุ่งหมายสำคัญอยู่ที่การปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น การนิเทศไม่ใช่การจับผิด แต่เป็นการช่วยเหลือแนะนำ อุทัย บุญประเสริฐ และชโลมใจ กิงคารวัฒน์ (2528 : 3 - 4) กล่าวถึงจุดมุ่งหมายสำคัญของการนิเทศว่าเป็นไปเพื่อ

1. ให้ได้ผลงานดี มีคุณภาพสูง
2. พัฒนางาน
3. พัฒนาคคน
4. ประสานงาน ประสานความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้อง
5. สร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของบุคลากร

สังัด อุทรานันท์ (2530 : 12) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษามีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1. เพื่อพัฒนาคคน คือ การนิเทศการศึกษา เป็นกระบวนการทำงาน ร่วมกับครู และบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้ครูและบุคลากรเหล่านั้น ได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น

2. เพื่อพัฒนางาน คือ การนิเทศการศึกษา มีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่นักเรียนซึ่งเป็นผลผลิตจากการสอนของครู และบุคลากรทางการศึกษา โดยเหตุการณ์นิเทศที่จัดขึ้นจึงมีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนางาน ซึ่งได้แก่ งานการสอนให้ดีขึ้นนั่นเอง

3. เพื่อสร้างประสานสัมพันธ์ คือ การนิเทศการศึกษาจะสร้างผลที่เกิดขึ้นจากการทำงานร่วมกัน ผลัดเปลี่ยนกันเป็นผู้นำและผู้ตาม ซึ่งไม่ใช่เป็นการทำงานภายใต้การถูกบังคับ และคอยตรวจตราหรือคอยจับผิด

4. เพื่อสร้างขวัญกำลังใจ คือ การนิเทศการศึกษาสร้างขวัญ และกำลังใจ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้บุคคลมีความตั้งใจทำงาน หากการนิเทศไม่ได้ทำการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้ปฏิบัติงานแล้ว การนิเทศการศึกษาก็ย่อมจะประสบความสำเร็จได้ยาก

การนิเทศการศึกษาที่ดี ต้องมีจุดมุ่งหมายทั้ง 4 ประการ ดังกล่าวข้างต้น จะขาดข้อใดข้อหนึ่งไม่ได้ หากขาดจุดมุ่งหมายข้อหนึ่ง จะทำให้การนิเทศการศึกษาประสบความสำเร็จล้มเหลว

วินัย เกษมเศรษฐ (ม.ป.ป. : 8 - 9) ได้สรุปจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ว่า เพื่อสนับสนุนส่งเสริม กระตุ้นให้ครูและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการจัดการศึกษาทุกฝ่ายเป็นรายบุคคล หรือหลายคน ร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติวิธีการจัดการเรียนการสอน วิธีการบริหารจัดการศึกษาที่มุ่งสู่ความสำเร็จตามมาตรฐานใดๆ ของโรงเรียน และของบุคลากรในโรงเรียนให้สูงขึ้นและรักษาไว้ได้อย่างต่อเนื่องด้วยความเต็มใจ

กล่าวสรุปแล้ว การนิเทศการศึกษา มีความมุ่งหมายที่พัฒนาครูให้มีความสามารถในการสอน พัฒนาตนเอง ช่วยเหลือตนเองได้ สร้างความสัมพันธ์ระหว่างครูและผู้บริหารโรงเรียนโดยการร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตลอดให้มีขวัญและกำลังใจในการทำงาน อันจะส่งผลให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพสูงขึ้น

ความจำเป็นของการนิเทศการศึกษา

จากนิยามความหมาย มีความมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา และจากความเปลี่ยนแปลงของสังคม รวมทั้งเทคโนโลยีทางการศึกษา ทำให้มองเห็นว่าการนิเทศการศึกษามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ดังที่นักศึกษาลายท่าน ได้กล่าวถึงความจำเป็นของการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

กิติมา ปรีดีคิด (2529 : 390) ได้สรุปความจำเป็นของการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

1. การนิเทศการศึกษามีความจำเป็นในการให้บริการทางวิชาการ เพราะการศึกษาเป็นกิจกรรมที่ซับซ้อนและยุ่งยากเนื่องจากเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับครูจำนวนมาก ที่มีความสามารถต่างๆกัน

2. การนิเทศการศึกษามีความจำเป็นต่อความเจริญงอกงามของครูแม้ว่าครูจะได้รับการฝึกฝนอาชีพครูมาแล้วเป็นอย่างดีก็ตาม แต่ครูจะต้องปรับปรุงการสอนอยู่เสมอ ในขณะที่ทำงานในสถานการณืจริง

3. การนิเทศการศึกษา สามารถลดภาระของครูในกรณีช่วยเหลือครูในการเตรียมการสอน

4. การนิเทศการศึกษา มีความจำเป็นต่อการทำให้ครูเป็นบุคคลที่ทันสมัยอยู่เสมอ จากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีอยู่เสมอ ทำให้เกิดพัฒนาการทางการศึกษาทั้งทางทฤษฎีและปฏิบัติ ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิเคราะห์ และจากการอภิปรายจากการค้นพบของการวิจัย สถานการณ์ต่างๆ ของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป นับว่ามีความจำเป็นที่ครูผู้สอนควรจะได้รับทราบอยู่เสมอ

1. การนิเทศการศึกษามีความจำเป็นต่อการเสริมสร้างครูให้มีภาวะผู้นำทางวิชาชีพแบบประชาธิปไตย การนิเทศการศึกษาสามารถให้ประโยชน์ในการสร้างสรรค์และสามารถรวมพลังของทุกคนที่อยู่ร่วมในกระบวนการนิเทศการศึกษาให้ช่วยกันพัฒนาวิชาชีพครูให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น

วิไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (2530 : 7) ได้กล่าวถึงความจำเป็นของการนิเทศการศึกษาว่า

1. กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมศึกษานิเทศก์ ต้องทำตัวเป็นตัวแทนการเปลี่ยนแปลง ในการเปลี่ยนแปลงในสถานศึกษา โดยการทำงานร่วมกับครูอาจารย์ เช่น การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรในระดับต่างๆ

2. การผลิตครู สถาบันผลิตครูผลิตครูไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ ทำอย่างไรจึงจะผลิตครูให้มีประสิทธิภาพ เพราะการผลิตครูนั้น เมื่อไปทำงานในสถานศึกษา จะต้องมีการฝึกอบรมประจำการอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม

3. มาตรฐานการศึกษา ในการรักษามาตรฐานการศึกษานั้น ต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญ โดยเลือกจากผู้ที่มีความรู้มาทำงาน และช่วยนิเทศความรู้ใหม่ๆ ให้แก่ครูที่ทำการสอนประจำให้มีความคิดกว้างไกล ก้าวหน้าทันเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป

ชาญชัย อาจินสมภาร (ม.ป.ป. : 8 -9) ได้กล่าวถึงความจำเป็นที่ต้องมีการนิเทศการศึกษาไว้มีหลายลักษณะดังนี้

1. การนิเทศการศึกษา มีความจำเป็นในการบริการทางวิชาการแก่ครูจำนวนมากที่มีความสามารถต่างๆ กัน เพราะการศึกษาเป็นกิจกรรมที่ซับซ้อนและยุ่งยากที่ต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลรวมทั้งการศึกษาได้ขยายตัวไปอย่างมากด้วย

2. การนิเทศการศึกษา มีความจำเป็นต่อการเจริญงอกงามของครูแม้ว่าครูจะได้รับการฝึกฝนอย่างดีแล้วก็ตาม ก็ยังจะต้องมีการปรับปรุงการฝึกฝนอยู่เสมอ ในขณะที่งานตามสถานการณ์จริง การนิเทศการศึกษาสามารถลดภาระของครูในกรณีช่วยเหลือครูในการเตรียมการสอน

3. การนิเทศการศึกษามีความจำเป็นต่อการทำให้ครูเป็นบุคคลที่ทันสมัยอยู่เสมอ ทำให้เกิดพัฒนาการศึกษาทางทฤษฎี และทางปฏิบัติ

4. การนิเทศการศึกษา มีความจำเป็นต่อภาวะผู้นำทางวิชาชีพแบบประชาธิปไตย สามารถให้ประโยชน์ทางสร้างสรรค์และสามารถรวมพลังของทุกคนที่ร่วมอยู่ในกระบวนการทางการศึกษาด้วย

จากทรรศนะของนักการศึกษาหลายท่าน ดังกล่าวพอสรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษามีความจำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เนื่องจากสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคม

วิวัฒนาการทางการศึกษารวมทั้งจำเป็นต่อการแก้ไขปัญหา และอุปสรรคต่างๆ ในการเรียนการสอน
 ทั้งนี้ เพื่อพัฒนามาตรฐานการศึกษาให้ดียิ่งขึ้นไป

มโนทัศน์เกี่ยวกับการนิเทศภายใน

ความหมายของการนิเทศภายใน

การนิเทศภายใน เป็นกระบวนการหนึ่งในการพัฒนาคุณภาพการนิเทศภายในการศึกษา
 ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือครูในการปรับปรุงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เป็นไปอย่าง
 มีประสิทธิภาพมีนักศึกษาได้ให้ความหมายของการนิเทศภายในไว้หลายประการ ความหมายที่ให้
 อาจจะคล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกันตามความเชื่อและแนวคิดของแต่ละบุคคล ดังนี้

สุททนต์ ศรีไสย์ (2537 : 3) ให้ทรงระนะไว้ว่า การนิเทศภายใน หมายถึง การให้ความ
 ช่วยเหลือโดยตรงแก่ครูหรือผู้สอน เพื่อให้ครูมีคุณภาพและประสิทธิภาพ พัฒนาสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ
 ทางกายภาพ ซึ่งผลดังกล่าวจะทำให้นักเรียนที่เป็นเป้าหมายหลักของการเรียนการสอน
 ได้รับประโยชน์อันยิ่งใหญ่จากการสอนของครู

สังัด อุทรานันท์ (2529 : 200) ให้ความหมายไว้ว่า การนิเทศภายใน เป็นกระบวนการ
 ทำงานของผู้บริหาร โรงเรียน ในการพัฒนาคุณภาพการทำงานของครูและบุคลากรภายใน โรงเรียน
 เพื่อให้ได้มาซึ่งสัมฤทธิ์ผลสูงสุดในการเรียนของนักเรียน

ชารี มณีศรี (2542 : 20) กล่าวว่า การนิเทศภายในโรงเรียน หมายถึงการปฏิบัติงาน
 ร่วมกันระหว่างผู้บริหารกับครูในโรงเรียนในการที่จะแก้ไขปรับปรุง พัฒนาการทำงานของครูให้มี
 ประสิทธิภาพ และส่งผลต่อคุณภาพของนักเรียน

วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (2538 : 62) กล่าวว่า การนิเทศภายในโรงเรียน หมายถึง การทำงาน
 ของผู้บริหาร โรงเรียนที่ทำงานร่วมกับครูในการพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ
 เป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการศึกษาที่กำหนดไว้

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2536 : 137) ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึงการนิเทศ
 ที่จัดดำเนินการ โดยบุคลากรในสถานศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงงานของโรงเรียนและ
 พัฒนาคุณภาพของบุคลากร

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 51) ให้ความหมายของการ
 นิเทศในโรงเรียนไว้ว่า หมายถึง การส่งเสริม สนับสนุน หรือให้ความช่วยเหลือครูในโรงเรียน
 ให้ประสบความสำเร็จ ในการปฏิบัติงานตามภารกิจหลักคือการสอน โดยความร่วมมือของบุคลากร
 ในโรงเรียน

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า การนิเทศภายใน คือ การปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ครูและบุคลากรภายในโรงเรียน เพื่อปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาของนักเรียนให้สูงขึ้น

ความจำเป็นของการนิเทศภายใน

ซารี มณีศรี (2542 : 201) กล่าวว่า เหตุผลและความจำเป็นในการนิเทศภายในโรงเรียน มีดังนี้

1. ปัญหาหลักมี 2 ประเด็น คือ การนิเทศไม่ทั่วถึง และการนิเทศไม่มีคุณภาพ ประการแรกอาศัยการนิเทศภายนอกเมื่อขยายโรงเรียนเพิ่ม ครูเพิ่ม การนิเทศภายนอกทำไม่ทั่วถึง จึงจำเป็นต้องมีการนิเทศภายใน
2. ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ครูดีมีใช้สอนดี มีความรู้ ประพฤติดีเท่านั้น หากแต่ยังต้องบริหารเวลาเพื่อสังคม ชุมชน พัฒนาบุคลากร โรงเรียน ไม่หวังพึ่ง ไม่รอคอยพัฒนานิเทศกันเอง
3. การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยการประสานนิเทศภายนอกและภายใน นิเทศให้โรงเรียนสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ส่งเสริมการศึกษา ค้นคว้า วิจัยร่วม
4. ปรับปรุงงานวิชาการ ซึ่งแต่ละโรงเรียนมีสภาพข้อจำกัดไม่เหมือนกัน การที่คนภายในรู้เรื่องดีที่สุดกว่าคนภายนอก จะทำให้การพัฒนานิเทศภายในเป็นไปได้รวดเร็วยิ่งขึ้น
5. การยอมรับ บุคคลที่จะเป็นผู้นำหรือหัวหน้าคนจะต้องให้ผู้อื่นยอมรับ แม้ในการแต่งตั้งหัวหน้าฝ่ายหรือหัวหน้าหมวด ควรคำนึงค่า คุณลักษณะด้านวิชาการ นำด้านวิชาการ ด้านคุณธรรม ความประพฤติเป็นแบบอย่าง เป็นครูของครู การยอมรับนับว่าเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินการนิเทศภายใน
6. ปัญหาตัวเร่งที่สำคัญ เช่น ปัญหาการนำหลักสูตรไปใช้ สภาพการสอนที่เปลี่ยนไป สื่ออุปกรณ์การสอน การประเมินและผลสัมฤทธิ์การเรียนของนักเรียน

กรรักษ์ ภิรมย์รัก (2538 : 15) กล่าวถึงความจำเป็นของการนิเทศภายในไว้ว่า

1. การที่โรงเรียนแต่ละแห่งมีสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการต่างกันนั้นผู้ที่ทราบปัญหาและความต้องการอย่างแท้จริงก็คือครูทุกคนในโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายในห้องเรียน การจัดการนิเทศการสอนกันเองภายในโรงเรียน ย่อมสามารถที่จะช่วยแก้ปัญหาและสนองความต้องการได้อย่างถูกต้อง ดีกว่าและรวดเร็วกว่า การรอรับการช่วยเหลือแนะนำจากศึกษานิเทศก์ ซึ่งอยู่ภายนอกและไม่ทราบสภาพปัญหาที่แท้จริง
2. การที่โรงเรียนมีจำนวนมากขึ้นตามความเจริญเติบโตของสังคมทำให้ศึกษานิเทศก์ที่มีอยู่แล้วนั้นมีจำนวนน้อยลง ทำให้ไม่สามารถดำเนินการนิเทศได้อย่างทั่วถึงและต่อตนเองในปริมาณที่ควรจะเป็น ดังนั้นในหลายๆ สถานการณ์โรงเรียนจึงมีความจำเป็นต้องจัดดำเนินการ

นิเทศได้อย่างทั่วถึงและต่อเนื่องในปริมาณที่ควรจะเป็น คั้งนั้นในหลายๆ สถานการณ์ โรงเรียนจึงมีความจำเป็นต้องจัดดำเนินการนิเทศกันเองเพื่อให้สอดคล้องและทันต่อสภาพปัญหาในสถานการณ์นั้นๆ

3. การที่ครูมีจำนวนมากขึ้น มีคุณวุฒิสูงขึ้น มีความรู้และทักษะเฉพาะสาขาวิชาแตกต่างกัน ปัญหาที่เกิดขึ้นยังสามารถใช้ความรู้และทักษะที่เหมือนกันหรือแตกต่างกันนั้นส่งเสริมหรือแนะนำซึ่งกันและกันได้เป็นอย่างดีทำได้ง่ายและรวดเร็วกว่าศึกษานิเทศก์ที่อยู่ภายนอกนอกจากนี้ยังเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่แล้วภายในโรงเรียนให้เกิดประโยชน์สูงสุดอีกด้วย

4. การที่เทคโนโลยีและวิทยาการต่างๆ เปลี่ยนแปลง และเจริญก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วทำให้โรงเรียนมีความจำเป็นต้องพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ และทักษะที่สอดคล้องรองรับและทันเหตุการณ์อยู่เสมอ โดยการจัดการนิเทศการสอนด้วยวิธีการต่างๆ ตามความเหมาะสม เช่นการจัดประชุมปฏิบัติการให้ความรู้และทักษะในการสร้างหรือใช้เครื่องมือบางอย่าง การพาครูไปศึกษาดูงานหรือชมนิทรรศการ เป็นต้น

วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (2538 : 62) กล่าวถึงความจำเป็นของการนิเทศภายในไว้ว่า

1. การนิเทศเป็นการส่งเสริมคุณภาพด้านการเรียนการสอนภายในโรงเรียน
2. ครูควรได้รับการนิเทศเพื่อพัฒนาความเจริญด้านการสอนและทางวิชาการ
3. โรงเรียนต้องมีการนิเทศ เพราะ โครงการที่ประกอบด้วยข้อมูลจากการนิเทศจะช่วยในการจำแนกคุณภาพครู และยังสามารถช่วยในการตัดสินใจปัญหาบางอย่างในโรงเรียนได้

4. การนิเทศสามารถกระตุ้นนำความคิดใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นกับครูภายในโรงเรียนโดยเฉพาะกรณีที่น่าเอาเทคนิคและวิธีการใหม่ๆ ตลอดจนการวิจัยมาใช้จะเป็นการช่วยในการเก็บข้อมูลในการนิเทศการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและน่าเชื่อถือ

5. โรงเรียนมีความจำเป็นที่จะต้องให้ครูทำต่อเนื่องกันไป เพราะไม่มีหลักประกันว่าครูที่ผ่านสถาบันฝึกหัดครูแล้วจะต้องเป็นครูที่มีประสิทธิภาพตลอดไป โดยไม่ต้องมีการนิเทศ เพราะความก้าวหน้าทางวิทยาการมีเพิ่มพูนขึ้นเรื่อยๆ

6. เพื่อเป็นการให้ครูเข้าใจวัตถุประสงค์ของการศึกษาโดยทั่วๆ ไปปรัชญาของโรงเรียน วัตถุประสงค์ของโรงเรียน เพื่อช่วยให้การดำเนินการสอนบรรลุวัตถุประสงค์

7. เพื่อเป็นการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจของคณะครู และก่อให้เกิดความรู้สึกลดท้อในการทำงาน เพื่อจะได้ร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุเป้าหมายอันเดียวกัน มีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความรักและภูมิใจในอาชีพครูที่ตนปฏิบัติอยู่

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าการนิเทศภายใน โรงเรียนมีความสำคัญอย่างยิ่ง ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องพิจารณาจัดการนิเทศภายในโรงเรียน เพราะการนิเทศจากบุคคลภายนอก เช่น ศิษยานุศิษย์ไม่สามารถทำการนิเทศได้อย่างทั่วถึง ทั้งนี้เพราะมีข้อจำกัดหลายประการ ดังนั้นการร่วมมือช่วยเหลือกันของบุคลากรภายในโรงเรียนปรับปรุงงานทุกด้านของโรงเรียน จะทำให้สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ในโรงเรียนได้ตรงกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ความมุ่งหมายของการนิเทศภายใน

การนิเทศภายใน ได้มีนักศึกษามากท่านได้แสดงให้เห็นความมุ่งหมายของการนิเทศภายในไว้คล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกัน ดังนี้

ครุรักษ์ ภิมรัชต์ (2538 : 16) กล่าวถึงความมุ่งหมายของการนิเทศภายใน ดังนี้

1. เพื่อส่งเสริมความเจริญของงานของนักเรียน และการปรับปรุงสังคมในที่สุด
2. เพื่อการใช้ความเป็นผู้นำอย่างต่อเนื่อง มั่นคงและมีความแน่วแน่ที่จะดัดแปลง

โครงการทางการศึกษาให้เหมาะสม

3. การพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอน

สัจจ อูทรานันท์ (2539 : 8) ได้สรุปจุดมุ่งหมายที่สำคัญของการนิเทศการศึกษาไว้ 4

ประการ คือ

1. เพื่อพัฒนาคน การนิเทศภายในเป็นการให้คำแนะนำช่วยเหลือให้คนในองค์กรได้มีความรู้ความสามารถทำงานให้มากขึ้น
2. เพื่อพัฒนางานการนิเทศภายในเป็นการสร้างสรรค์การทำงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
3. เพื่อประสานสัมพันธ์ การนิเทศภายในเป็นการสร้างความร่วมมือสร้างความเข้าใจในการทำงานร่วมกันตลอดจนความเข้าใจระหว่างกลุ่มคนกับสังคมโดยส่วนรวม
4. เพื่อสร้างขวัญกำลังใจ การนิเทศภายในเป็นการสร้างความมั่นใจ ความสบายใจและขวัญกำลังใจในการทำงาน

ก๊อด (1973 : 572) กล่าวถึงความมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ 4 ประการ

1. เพื่อช่วยให้มีความเจริญในอาชีพ
2. เพื่อพัฒนาความสามารถของครู
3. เพื่อช่วยเหลือและปรับปรุงวัตถุประสงค์ของการศึกษา
4. เพื่อช่วยเหลือและปรับปรุงวิธีสอน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529 : 15) ได้กำหนดความมุ่งหมาย

ของการนิเทศภายในโรงเรียนเอาไว้ คือ

1. เป็นการช่วยให้ครูผู้สอนสามารถปรับปรุงตนเองและกิจกรรมการเรียนการสอน
2. สามารถพัฒนาพฤติกรรมบุคลิกภาพการสอนของครูให้ดีขึ้น
3. สนับสนุนความรู้ความสามารถของครูในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
4. กำกับ ดูแล ติดตามผลการปฏิบัติงานของครูในการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง
5. ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์การทำงานร่วมกันเป็นคณะ

สรุปได้ว่า ความมุ่งหมายของการนิเทศภายใน เป็นการมุ่งให้ความช่วยเหลือครูผู้สอน ให้มีความรู้ ความสามารถ ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ และเป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้ครูทำงานร่วมกัน เพื่อช่วยเหลือกันในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และช่วยให้อำนาจในวิชาชีพ

หลักการจัดการนิเทศภายใน

การนิเทศภายในสถานศึกษามีหลักการนิเทศเช่นเดียวกับการนิเทศการศึกษา เพียงแต่การนิเทศภายในสถานศึกษา กระทำโดยบุคลากรที่มีอยู่ในโรงเรียนเดียวกัน ส่วนการนิเทศการศึกษาเป็นการกระทำที่บุคคลภายนอก คือศึกษานิเทศก์เข้ามามีส่วนร่วมด้วย ดังนั้น ผู้ที่มีหน้าที่ในการนิเทศภายในสถานศึกษา จำเป็นต้องมีหลักการ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานในเรื่องนี้ นักการศึกษาได้กล่าวถึงหลักการนิเทศภายในสถานศึกษาไว้มากมายดังต่อไปนี้

สังค อุทรานันท์ (2529 : 202 - 203) กล่าวถึงหลักการนิเทศภายในที่สำคัญไว้ 6 ประการ คือ

1. ผู้บริหาร โรงเรียนต้องถือว่าการนิเทศการศึกษา เป็นงานในความรับผิดชอบของผู้บริหาร โดยตรง สำหรับการดำเนินงานนิเทศนั้นผู้บริหารโรงเรียนอาจจะดำเนินการเองหรือมอบหมายให้ผู้อื่นดำเนินการแทนก็ได้
2. การนิเทศภายในจะสำเร็จได้จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือกันทั้ง 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายบริหารผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ หากขาดความร่วมมือจากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด การนิเทศจะไม่มีโอกาสพบกับความสำเร็จได้
3. จะต้องตระหนักถึงความเข้าใจว่า การนิเทศภายในโรงเรียนนั้นเป็นการทำงานร่วมกันเพื่อช่วยพัฒนาเพื่อนร่วมงานให้มีความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงานสูงขึ้น การนิเทศมิใช่เป็นการบังคับ ชูเชิงขู่ หรือคอยจับผิดแต่ประการใด

4. บุคลากรภายในโรงเรียนต้องมีการยอมรับและให้เกียรติซึ่งกันและกัน แต่ในความเป็นจริงแล้วไม่มีใครที่จะเชี่ยวชาญทุก ๆ ด้าน ดังนั้นจึงน่าจะจะได้แลกเปลี่ยนและถ่ายทอดความเชี่ยวชาญให้แก่เพื่อนร่วมงาน เพื่อให้ทุกคนในหน่วยงานมีความรู้ ความสามารถสูงขึ้น

5. การนิเทศภายในโรงเรียน จะต้องเกิดขึ้นจากความจำเป็นในการแก้ปัญหา หรือสนองความต้องการในการยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน

6. การเสริมสร้างกำลังใจของผู้บริหารจะมีผลโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติงาน ดังนั้น จึงถือว่าการเสริมสร้างกำลังใจของผู้บริหารจะส่งผลกระทบต่อสัมฤทธิ์ผลของการนิเทศภายในโรงเรียน

กิตติมา ปรีดีดิลก (2532 : 273) ได้กล่าวถึงหลักการนิเทศการศึกษาและสามารถนำมาใช้เป็นหลักนิเทศภายในไว้ดังนี้

1. การนิเทศการศึกษาต้องเป็นประชาธิปไตย
2. การนิเทศการศึกษาต้องเป็นการส่งเสริมและสร้างสรรค์
3. การนิเทศการศึกษาต้องอาศัยความร่วมมือของวิทยากรหลายคน มากกว่าที่จะแบ่งผู้
นิเทศออกเป็นรายบุคคล
4. การนิเทศการศึกษาควรตั้งอยู่บนพื้นฐานการพัฒนาวิชาชีพมากกว่าเป็น
ความสัมพันธ์ส่วนบุคคล
5. การนิเทศการศึกษาต้องคำนึงถึงความถนัดของแต่ละคน
6. จุดมุ่งหมายสูงสุดของการนิเทศการศึกษา คือ หาทางให้ได้เกิดความรู้
ความสามารถ ตามความมุ่งหมายการศึกษา
7. การนิเทศการศึกษาจะต้องสร้างความรู้สึกร่วมกันให้แก่ครูและสร้างมนุษยสัมพันธ์
อันดีระหว่างหมู่คณะ
8. การนิเทศการศึกษาต้องเริ่มจากสถานการณ์ปัจจุบันที่เป็นอยู่
9. การนิเทศการศึกษา ควรส่งเสริมความก้าวหน้าความพยายามของครูให้สูงสุด
10. การนิเทศการศึกษาควรส่งเสริมปรับปรุงสมรรถวิสัย ทักษะคติ ข้อคิดเห็นของครู
ให้ถูกต้อง
11. การนิเทศการศึกษาควรหลีกเลี่ยงวิธีการให้มากควรทำง่าย ๆ
12. การนิเทศการศึกษาควรใช้เครื่องมือและกลวิธีง่าย ๆ
13. การนิเทศการศึกษาควรตั้งอยู่บนหลักการและเหตุผล
14. การนิเทศการศึกษาควรมีจุดมุ่งหมายที่แน่นอนและสามารถประเมินได้ด้วยตนเอง

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2533 : 9) เสนอแนะว่าการนิเทศการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ จะต้องอาศัยหลักการต่างๆ ดังนี้

1. หลักผู้นำ (Leadership) คือ การใช้อิทธิพลของบุคคลที่จะทำให้กิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มเป็นไปตามเป้าหมาย
2. หลักความร่วมมือ (Cooperation) คือ การกระทำร่วมกันและรวมพลังทั้งหมดเพื่อแก้ปัญหาด้วยกัน โดยยอมรับและยกย่องผลของความร่วมมือในการปรับปรุงการเรียนการสอน จากหลายฝ่ายและทำหน้าที่รับผิดชอบชัดเจนในการจัดองค์กร การประเมินผล ตลอดจนการประสานงาน
3. หลักการเห็นใจ (Considerateness) คือ การนิเทศการศึกษาจะต้องคำนึงถึงบุคคลที่ร่วมงานด้วยการเห็นใจ จะทำให้ตระหนักในคุณค่าของมนุษยสัมพันธ์
4. หลักการสร้างสรรค์ (Creativity) คือ การนิเทศการศึกษาจะต้องทำให้ครูเกิดพลังคิดริเริ่มสิ่งแปลกๆ ใหม่ๆ หรือทำงานด้วยตนเอง
5. หลักบูรณาการ (Integration) คือ กระบวนการซึ่งรวมสิ่งที่กระจัดกระจายให้สมบูรณ์มองเห็นได้
6. หลักการมุ่งชุมชน (Community) คือ การแสวงหาปัจจัยที่สำคัญในชุมชนและการปรับปรุงปัจจัยเหล่านั้น เพื่อส่งเสริมความเป็นอยู่ในชุมชนให้ดีขึ้น
7. หลักการวางแผน (Planning) หมายถึง กระบวนการวิเคราะห์เกี่ยวกับการแสวงหาผลในอนาคต การกำหนดจุดประสงค์ที่ต้องการไว้ล่วงหน้า การพัฒนาทางเลือกเพื่อปฏิบัติงานให้บรรลุจุดประสงค์ และการเลือกทางปฏิบัติให้เหมาะสมที่สุด
8. หลักการยืดหยุ่น (Flexibility) หมายถึง ความสามารถที่จะถูกเปลี่ยนแปลงและพร้อมอยู่เสมอที่จะสนองความต้องการสภาพที่เปลี่ยนแปลงไป
9. หลักวัตถุวิสัย (Objectivity) หมายถึง คุณภาพที่เป็นผลมาจากหลักฐานตามสภาพความจริงมากกว่าความเห็นส่วนบุคคล
10. หลักการประเมิน (Evaluation) หมายถึง การหาความจริงโดยการวัดที่แน่นอนและหลายอย่าง

สรุปได้ว่า หลักการนิเทศภายใน โรงเรียน เป็นหน้าที่ที่ผู้บริหารโรงเรียนต้องถือว่าการนิเทศภายในโรงเรียนเป็นงานที่ผู้บริหารต้องรับผิดชอบ โดยอาศัยความร่วมมือจากบุคลากรภายในโรงเรียนที่จะร่วมมือกันปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอน มีระเบียบแบบแผนดำเนินการเป็นระบบ และต่อเนื่องมุ่งบรรยากาศที่เป็นกันเองยึดหลักประชาธิปไตย หลักการสร้างสรรค์และการยืดหยุ่น เชื่อในศักยภาพและความสามารถของแต่ละคน

ขอบข่ายของการนิเทศภายใน

สังกัด อุทรานันท์ (2529 : 203 – 206) ได้กล่าวถึงขอบข่ายของการนิเทศภายในโรงเรียน

มี 2 ประเภท คือ 1) งานหลัก 2) งานสนับสนุนวิชาการ

1. งานหลัก เป็นงานสำคัญในหน้าที่ของโรงเรียนที่จะต้องปฏิบัติประกอบด้วย

1.1 หลักสูตร ได้แก่ การปรับปรุงหลักสูตร การสร้างหลักสูตรเพื่อสนองความต้องการของท้องถิ่น การทำโครงการสอน การจัดทำตารางสอน การผลิตสื่ออุปกรณ์การสอน เป็นต้น การเรียนการสอน ได้แก่ การพัฒนาเทคนิควิธีสอน การพัฒนาเทคนิคการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การพัฒนาเทคนิคการใช้สื่อและอุปกรณ์การสอน เป็นต้น

1.2 การวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน ได้แก่ การสร้างข้อทดสอบ การวัดผลและประเมินผล เป็นต้น

2. งานสนับสนุนวิชาการ เป็นงานที่ช่วยส่งเสริมหรือสนับสนุนให้งานหลักดำเนินไปอย่างมีคุณภาพ ผู้บริหารอาจจัดให้มีการนิเทศเพื่อประโยชน์ต่อการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

2.1 งานที่เกี่ยวข้องกับอาคารสถานที่

2.2 งานธุรการการเงิน

2.3 งานสัมพันธ์ชุมชน เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539) ได้กล่าวถึงขอบข่ายของการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ดังนี้

1. บุคลากรผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ

บุคลากรผู้นิเทศ ได้แก่ผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้บริหาร และครูวิชาการ ผู้รับการนิเทศได้แก่ครูผู้สอน ซึ่งบุคคลทั้ง 2 ฝ่าย จะต้องให้ความร่วมมือกันในการที่จะปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนภายในโรงเรียน

2. งานที่จะนิเทศ ผู้บริหาร โรงเรียนจะต้องนิเทศภายใน โรงเรียน 2 งาน คือ

2.1 งานนิเทศทั่วไป ได้แก่

1) งานวิชาการ

2) งานกิจการนักเรียนและงานโครงการ

3) งานบุคลากร

4) งานอาคารสถานที่

5) งานธุรการ งานพัสดุ

6) งานความสัมพันธ์กับชุมชน

7) งานติดตามผล ประเมินผล แผนงาน โครงการ

2.2 งานนิเทศการเรียนการสอน

- 1) การช่วยเหลือครูในการพัฒนาการเรียนการสอน
- 2) การเสริมความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรและเสริมความสามารถในการใช้หลักสูตร
- 3) การช่วยเหลือส่งเสริมการพัฒนาตนเองของครูและความก้าวหน้าในวิชาครู
- 4) การสนับสนุน อำนาจความสะดวกและบริการครูผู้สอนในการใช้อุปกรณ์ สื่อการเรียนการสอน นวัตกรรมและเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม การทดลองการวิจัยเพื่อปรับปรุงการสอนและวิธีสอนใหม่ๆ ที่ตอบสนองจุดหมายของหลักสูตร
- 5) การเสริมสร้างบรรยากาศในการทำงานร่วมกันและการบำรุงขวัญครู
- 6) การประเมินผลโครงการ

สรุปได้ว่าขอบข่ายของงานนิเทศภายในโรงเรียนสอดคล้องกับลักษณะงานการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารที่จะต้องมียุทธศาสตร์การนิเทศมุ่งเน้นงานหลักมากกว่างานเสริม ก็จะทำให้ผู้บริหารสามารถทุ่มเทความพยายามไปสู่การนิเทศได้อย่างเต็มที่ ซึ่งจะทำให้ผู้รับการนิเทศเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ขอบข่ายการนิเทศภายในด้านต่าง ๆ

สำหรับกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนนั้น มีหลายแนวทางที่แตกต่างกัน เช่น ประสงค์ เทพศิริ (2531 : 3) กล่าวถึงกระบวนการนิเทศ 5 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ ขั้นตอนวางแผนการนิเทศ ขั้นตอนการสร้างสื่อและเครื่องมือการนิเทศการศึกษา ขั้นตอนปฏิบัติการนิเทศ ขั้นตอนประเมินผล และรายงานผล

สมจิตร อุดม (2532 : 5) กล่าวถึงการนิเทศภายใน 6 ด้าน คือ โครงการนิเทศ กระบวนการนิเทศ การจัดกิจกรรมการนิเทศ รูปแบบการนิเทศ การใช้เวลาการนิเทศ ประเมินผล การนิเทศ

อำพล สมักรการ (2535 : 6) กล่าวถึงการนิเทศภายใน 3 ด้าน คือ บุคคลที่ทำหน้าที่การนิเทศภายใน เครื่องมือที่ใช้ในการนิเทศภายในและวิธีการนิเทศภายใน

สรุปได้ว่างานนิเทศภายในโรงเรียนด้านต่างๆ ไว้ 5 ด้าน ดังนี้ คือ ด้านโครงการนิเทศ ด้านกระบวนการนิเทศ ด้านการจัดกิจกรรมการนิเทศ ด้านรูปแบบการนิเทศ และด้านการประเมินผลการนิเทศ

การนิเทศภายในด้านโครงการนิเทศ

เมื่อพิจารณาเกี่ยวกับงานการนิเทศภายในสถานศึกษา ที่ผู้บริหารจะต้องรับผิดชอบแล้ว นับว่าเป็นงานที่มีกระบวนการที่ซับซ้อน เพราะผู้บริหารจะต้องทำงานร่วมกับครูผู้สอน จำเป็นต้องมีโครงการนิเทศภายในอย่างถูกต้อง เกิดผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ผู้บริหารร่วมมือกับครูผู้สอน ศึกษาสภาพปัญหาความต้องการของโรงเรียน พร้อมกำหนดโครงการปฏิบัติ โดยจัดทำโครงการต่าง ๆ ขึ้นมาสนับสนุนแก้ไขสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง โครงการนิเทศภายใน จะบรรลุตามจุดมุ่งหมายได้ก็เนื่องจากการจัดกิจกรรมนิเทศที่เหมาะสมกับโครงการนั้นๆ การจัดกิจกรรมนิเทศต้องคำนึงองค์ประกอบหลายองค์ประกอบดังนี้

วไลรัตน์ นุญสวัสดิ์ (2538 : 67 – 68) ได้กล่าวไว้ดังนี้ คือ

1. จุดมุ่งหมายของกิจกรรม การจัดกิจกรรมนิเทศต้องคำนึงถึงจุดมุ่งหมายที่ต้องการ เช่น ถ้าต้องการพัฒนาทางด้านทักษะ กิจกรรมที่จัดขึ้นต้องเป็นกิจกรรมประเภทการทดลองปฏิบัติจริง ถ้าต้องการถ่ายทอดความรู้ใหม่ ๆ กิจกรรมที่จัดจะเป็นกิจกรรมประเภทการบรรยาย การอ่าน และการฉายภาพยนตร์ เป็นต้น
2. ขนาดของกลุ่ม การจัดกิจกรรมต้องคำนึงถึงกลุ่มที่เข้าร่วมกิจกรรม ถ้าเป็นกลุ่มขนาดใหญ่ต้องใช้กิจกรรมบรรยาย ถ้าเป็นกลุ่มเล็กอาจจะใช้กิจกรรมประเภททดลองปัญหาหรือการอภิปราย
3. การก่อให้เกิดประสบการณ์ การจัดกิจกรรมจะต้องก่อให้เกิดความสนใจ ให้โอกาสผู้ร่วมกิจกรรม ได้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน และการมีความรู้สึกประทับใจ
4. ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้ง 3 ดังที่กล่าวข้างต้น ต้องสัมพันธ์กันทั้งจุดมุ่งหมาย ขนาดของกลุ่มก่อให้เกิดประสบการณ์

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529 : 22) ได้กล่าวถึงการจัดทำโครงการ แผนงานของ การนิเทศภายในโรงเรียน โดยมีรายละเอียดสำคัญที่ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศต้องปฏิบัติ และวางแผนร่วมกันในปัจจุบัน การกำหนด และจัดทำโครงการเพื่อสนองนโยบาย และความต้องการสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาจังหวัด อำเภอ และกิ่งอำเภอจะต้องพิจารณา และตัดสินใจปฏิบัติตามลำดับความสำคัญของงาน พร้อมทั้งเขียนไว้เป็นแนวทางปฏิบัติที่เหมือนกัน

รายละเอียดของการเขียนแผนงาน และ โครงการนิเทศภายใน โรงเรียนประถมศึกษา มีดังนี้

1. ความเป็นมาของโครงการ
2. วัตถุประสงค์

3. เป้าหมาย

4. ผู้ดำเนินการ
5. วิธีดำเนินการ
6. ช่วงเวลา
7. สถานที่ดำเนินการ
8. งบประมาณ
9. ผลที่คาดว่าจะได้รับ
10. แนวทางการติดตามผล ประเมินผล

โครงการนิเทศภายในโรงเรียนที่ดีจะต้องสอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ เพื่อทราบในสิ่งที่ต้องศึกษา ดังนี้

1. เพื่อทราบสภาพการนิเทศการศึกษาและคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน
2. เพื่อทราบสภาพที่เป็นปัญหา
3. เพื่อทราบความต้องการ
4. เพื่อกำหนดแนวทางตัดสินใจในการแก้ปัญหา
5. เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ไปสู่นาาคตที่พึงประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ
6. เพื่อปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

วิธีการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการมี 4 ขั้นตอน

1. สำรวจสิ่งที่เกี่ยวข้องกับปัญหาของโรงเรียน
2. ตรวจสอบข้อมูลให้เด่นชัด
3. หามาตรฐานและคุณค่าของข้อมูล
4. บันทึกรายการความต้องการ

มนตรีฯ พานิชย์ (2544 : 10 – 12) ได้กล่าวถึงรูปแบบที่น่าเสนอจะเป็นลักษณะโครงร่างของโครงการ ซึ่งจะประกอบด้วยหัวข้อที่ผู้บริหาร หรือผู้อนุมัติงบประมาณต้องการทราบเพื่อประกอบการตัดสินใจ

1. ชื่อโครงการ จะต้องกำหนดไว้อย่างชัดเจน เหมาะสม และสอดคล้องกับเนื้อหาสาระของโครงการนั้นๆ

2. หลักการและเหตุผล เป็นการแสดงถึงสภาพของปัญหา และความจำเป็นในการจัดทำโครงการขึ้นมา เพื่อแก้ปัญหาข้อมูลต้องมีความชัดเจนที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ทั้งแสดงให้เห็นว่าโครงการดังกล่าวเป็นโครงการที่จะสนองตอบต่อนโยบายของสถาบัน หรือสอดคล้องกับ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 อย่างไร ถ้าสามารถหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับโครงการ มาอ้างอิงสนับสนุนให้โครงการดูมีน้ำหนักมากขึ้นก็ควรเขียนลงไปด้วย

3. วัตถุประสงค์ คือ สิ่งหรือผลงานที่ต้องการให้เกิดขึ้นจากการดำเนินการ จะต้อง สอดคล้องกับหลักการและเหตุผลของโครงการ ทั้งจะต้องมีความชัดเจน สามารถปฏิบัติ วัดและ ประเมินผล ได้ ถ้าเขียนได้ในรูปของวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม คือเป็นรูปธรรมแล้ว ก็จะมีผลดี มากขึ้น

ลักษณะของวัตถุประสงค์ที่ดี จะประกอบด้วย SMART คือ

- 1) S = Sensible คือ เป็นไปได้
- 2) M = Measurable คือ วัดได้
- 3) A = Attainable คือ ระบุสิ่งที่ต้องการ
- 4) R = Reasonable คือ มีเหตุผล
- 5) T = Time คือ มีขอบเขตเวลาดำเนินการ

4. เป้าหมาย เป็นการแสดงถึงความต้องการที่ระบุในเชิงปริมาณ คุณภาพ หรือ ลักษณะเฉพาะ และมักจะกำกับด้วยเวลา ดังนั้น เป้าหมายของโครงการจะต้องบอกให้ผู้อ่านทราบว่า จะดำเนินการอะไรในปริมาณเท่าใด ภายในระยะเวลาที่กำหนด เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ การกำหนดเป้าหมายของโครงการที่ดีนั้น จะต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบหลายด้าน เช่น การกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ของโครงการ ระยะเวลา ฯลฯ เพื่อผลจะได้เกิดขึ้นในแต่ละ ระยะเวลา นั้นจะทำให้สามารถวัดถึงความสำเร็จของโครงการ

5. ขั้นตอนการดำเนินงาน นับเป็นเรื่องที่สำคัญมากของการจัดทำโครงการ เพราะแสดงให้เห็นถึงรายละเอียดเกี่ยวกับกิจกรรม พร้อมทั้งขั้นตอนการทำงานอย่างครบถ้วนกระบวนการ โดยประกอบด้วย สารสำคัญของกิจกรรม ซึ่งจะเขียนเรื่องเป็นข้อๆ และแผนดำเนินงาน เป็นระบุ กิจกรรมการดำเนินงานกับช่วงระยะเวลาที่จะปฏิบัติกิจกรรมนั้นๆ

6. การติดตามและประเมินผล เป็นส่วนสำคัญที่จะให้ผู้บริหารหรือผู้อนุมัติโครงการ ทราบและมั่นใจว่าโครงการนั้นๆ มีแนวทางใดบ้างที่จะควบคุมงานให้ดำเนิน ไปตามขั้นตอน ของงาน และสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้

7. ระยะเวลาดำเนินการ การกำหนดระยะเวลาของโครงการนั้น ให้ระบุลงไปให้เห็นเด่นชัดว่า โครงการดังกล่าวเป็นโครงการที่จะดำเนินการกี่เดือน กี่ปี จะต้องกำหนดระยะเวลาเริ่มต้น และสิ้นสุดของโครงการ ถ้าสามารถแสดงวัน เดือน ปีที่เริ่มต้นและสิ้นสุดไว้อย่างชัดเจน ก็จะยิ่ง ละเอียดสมบูรณ์มากขึ้น การระบุช่วงระยะเวลาของโครงการในรูปของ 3 เดือน หรือ 2 ภาคเรียน ฯลฯ ถือว่าเป็นกำหนดระยะเวลาดำเนินการที่ไม่สมบูรณ์

8. สถานที่ใช้บริเวณใดภายในโรงเรียน หรือชื่อสถานที่ที่ทำการ

9. งบประมาณ เป็นค่าใช้จ่ายของโครงการ นับว่าเป็นส่วนสำคัญยิ่งส่วนหนึ่งของโครงการ ซึ่งเป็นผลให้เราสามารถพิจารณาถึงผลตอบแทนที่ได้รับว่าคุ้มค่ากับการลงทุนหรือไม่เพียงใด

10. ผลที่คาดว่าจะได้รับ เป็นการกำหนดหรือวิเคราะห์ผลตอบแทนของโครงการ แสดงถึงผลที่เกิดขึ้นจากการที่โครงการบรรลุวัตถุประสงค์ หรือผลที่เกิดขึ้นอื่นๆ สามารถแสดงได้ทั้งผลและความคุ้มทุนกับค่าใช้จ่ายที่เสียไปในการดำเนินโครงการ

11. ผู้รับผิดชอบโครงการ เป็นการระบุหน่วยงานหรือตัวบุคคลที่รับผิดชอบโครงการเพื่อบริหาร หรือผู้พิจารณาอนุมัติโครงการสามารถทราบได้ว่า บุคคลนั้นมีความสามารถรับผิดชอบโครงการนั้นๆ ได้หรือไม่เพียงใด

จากกล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า โครงการนิเทศ หมายถึง การวางแผนงาน โครงการหรือรายละเอียด กำหนดการ จัดดำเนินงานการนิเทศภายในโรงเรียน ได้แก่ การประชุมวางแผน ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการของโรงเรียน กำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย วิธีดำเนินการ กิจกรรมการนิเทศ ผู้รับผิดชอบ ช่วงเวลาการดำเนินงาน งบประมาณ ผลที่คาดว่าจะได้รับและการติดตามผลประเมินผล

การนิเทศภายในด้านกระบวนการนิเทศ

การนิเทศภายใน มีความจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการเพื่อให้งานได้มีระบบขั้นตอน ก่อนหลังในการปฏิบัติงาน ง่ายในการปฏิบัติงาน และติดตามผล สำหรับกระบวนการนิเทศภายใน มีนักศึกษากล่าวไว้ดังนี้

แฮร์ริส (Harris 1975 : 14 – 15 อ้างอิงมาจาก เทียมจันทร์ ชูวสินธุ์ 2539 : 23) ได้เสนอกระบวนการนิเทศภายในทรรคนะของเขาไว้ 6 ขั้นตอน

1. ขั้นการประเมินสภาพการทำงาน
2. ขั้นจัดลำดับความสำคัญของงาน
3. ขั้นออกแบบวิธีการทำงาน
4. ขั้นจัดสรรทรัพยากร
5. ขั้นการประสานงาน
6. ขั้นการนำการทำงาน

อุทัย บุญประเสริฐ และชโลมใจ กิงคารวัฒน์ (2528 : 80) สรุปกระบวนการในด้าน
กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ 4 ขั้นตอน คือ

1. การวิเคราะห์ (Analysis) เพื่อกำหนดสิ่งที่ต้องการหรือสิ่งที่ต้องปฏิบัติจัดทำให้ประสบความสำเร็จ
2. การวางแผน (Planning) เป็นการกำหนดขั้นตอน คำโครงการทำงานด้วยวิธีการที่เหมาะสม ให้บรรลุตามที่ต้องการมีประสิทธิภาพมากที่สุดภายใต้สภาพแวดล้อม และข้อจำกัดที่มีอยู่
3. ลงมือปฏิบัติ (Doing) เป็นการลงมือดำเนินงานตามขั้นตอนการทำงานในแต่ละเรื่องตามที่กำหนดไว้
4. ลงมือปฏิบัติ (Supervision) เป็นการติดตาม ช่วยเหลือ กำกับ สนับสนุนให้สามารถทำงานจนบรรลุผล

ซารี มณีสรี (2542 : 202) กล่าวว่า กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน เป็นกิจกรรมสำคัญ เป็นขั้นตอนปฏิบัติการทั้งด้านกระบวนการบริหาร กระบวนการนิเทศ และกระบวนการเรียนการสอนควบคู่กันไปอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ ประกอบด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพ เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การเข้าชั้น คุณลักษณะต่างๆ ตามเกณฑ์มาตรฐาน เป็นต้น การสำรวจความต้องการของครู การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การจัดลำดับกำหนดทางเลือกการแก้ปัญหา ดำเนินการตามความต้องการ

ขั้นที่ 2 การวางแผน นำเอาทางเลือกขั้นที่ 1 มากำหนดรายละเอียดของกิจกรรมโดยเขียนเป็นโครงการนิเทศซึ่งประกอบด้วยสาระสำคัญ คือ หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ ผู้รับผิดชอบ โครงการ แผนดำเนินการ ระยะเวลา สถานที่ งบประมาณ การประเมินผล และผลที่คาดว่าจะได้รับ

ขั้นที่ 3 การปฏิบัติการนิเทศ เป็นขั้นลงมือทำตามโครงการนิเทศที่กำหนดหลัก โดยคำนึงถึงหลักการนิเทศ เทคนิค ทักษะ สื่อ และเครื่องมือนิเทศ การเตรียมความพร้อมสร้างความเข้าใจรวมทั้งการเสริมแรง ให้กำลังใจช่วยเหลือสนับสนุนจากผู้บริหารโรงเรียน

ขั้นที่ 4 การประเมินผล ตรวจสอบผลการดำเนินการนิเทศตามโครงการที่กำหนด ผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ ประเมินความคิดเห็น กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน รวมผลการประเมินข้อมูลย้อนกลับเพื่อการปรับปรุงต่อไป

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534 : 23) กล่าวว่า การนิเทศ

ภายใน เป็นกระบวนการที่ผู้บริหาร โรงเรียนและบุคลากรในโรงเรียนร่วมมือกัน ช่วยเหลือกัน ปรับปรุงงานด้านต่างๆ ส่งเสริมประสิทธิภาพของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมีคุณภาพ โดยมีขั้นตอนการนิเทศภายในโรงเรียนประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ

1. การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ
2. การวางแผนการนิเทศ
3. การปฏิบัติการนิเทศ
4. การประเมินผลและการรายงานผล

จากความหมายที่กล่าวมาแล้วสรุปได้ว่า กระบวนการนิเทศ หมายถึง การจัดลำดับขั้นตอนในการดำเนินงานการนิเทศภายในโรงเรียน ได้แก่ ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ การวางแผนการนิเทศ การปฏิบัติการนิเทศ และการประเมินผลและรายงานผล

การนิเทศภายในด้านการจัดกิจกรรมการนิเทศ

กิจกรรมการนิเทศภายในโรงเรียนหรือวิปฏิบัติการนิเทศ ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การนิเทศภายในประสบผลสำเร็จ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2534 : 11) เพราะเป็นการกระทำของผู้นิเทศ เพื่อก่อให้เกิดความรู้ ความสามารถแก่ผู้รับการนิเทศ และจากการศึกษางานวิจัยของ วิไลวรรณ เหมือนชาติ (2536 : 80) ยังพบว่า เทคนิค กิจกรรมการนิเทศภายในโรงเรียน เป็นตัวประกอบด้านหนึ่งที่เป็นตัวบ่งชี้สภาพความสำเร็จของการนิเทศภายในโรงเรียน

การจัดกิจกรรมการนิเทศภายในโรงเรียนมีหลายกิจกรรม ที่ผู้บริหารและครูผู้สอนจะต้องร่วมกันคัดเลือกกิจกรรมที่จะแก้ปัญหา และการปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการนิเทศ แต่ผู้บริหารอาจจะไม่มีเวลาที่จะเตรียมการประชุมครูก่อนภาคเรียนหรือครูมาประชุมไม่ครบ ผู้บริหารไม่มีโครงการสังเกตการสอน หรือมีโครงการแล้วแต่ปฏิบัติไม่ได้ตามโครงการ ครูผู้สอนไม่ศึกษาดำเนินการเอกสารการสอนให้ท่องแท้ก่อนสอน หรือผู้บริหารไม่มีโครงการพาครูไปศึกษาดูงานนอกสถานที่ ซึ่งสิ่งต่างๆเหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาในการจัดกิจกรรมการนิเทศทั้งสิ้น กิจกรรมนิเทศที่สามารถจัดในโรงเรียนนั้นตามที่นักการศึกษาได้กำหนดเอาไว้ ดังนี้

ชาลี มณีศรี (2542 : 204 -205) กล่าวว่า กิจกรรมการนิเทศภายในโรงเรียนอาจมีดังต่อไปนี้

1. การประชุมก่อนเปิดเรียน ประชุมปรึกษาหารือ เตรียมการด้านต่างๆ ก่อนเปิดภาคเรียน
2. การปฐมนิเทศ แนะนำบุคลากรใหม่ให้คุ้นเคย

3. การให้คำปรึกษาแนะนำ คำปรึกษาแนะนำใช้ในระบบการนิเทศเพราะใช้เทคนิค

พบปะพูดคุย มากกว่าการใช้อำนาจหรือการออกคำสั่ง

4. การประชุมปฏิบัติการ มุ่งให้เกิดความรู้ใหม่ๆ ทักษะ และเจตคติ ลงมือปฏิบัติ มากกว่าคำบรรยาย

5. การอบรม งานนิเทศมุ่งอบรมประจำการให้ผู้รับการนิเทศ เสริมความรู้ใหม่ ท้นต่อความเปลี่ยนแปลง

6. การสัมมนาเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทั้งที่จัดเองในหน่วยงาน หรือไปร่วมซึ่งจัดโดยหน่วยงานอื่น ฟังมากกว่าทำ

7. การระดมความคิด มุ่งปริมาณความคิดมากกว่าถูกผิด

8. การสาธิตการสอน เป็นการเรียนรู้หรือเลียนแบบจากผู้เชี่ยวชาญ

9. การศึกษาเอกสารวิชาการ

10. การสนทนาวิชาการ ในวงวิชาการนั้นควรมีหลายรูปแบบ เช่น การเชิญผู้เชี่ยวชาญ เฉพาะเรื่องมาบรรยาย ในหัวข้อที่สนใจร่วมกัน (วิชาชีพ)

11. การเยี่ยมนิเทศชั้นเรียน

12. การศึกษาดูงาน

13. การสังเกตการสอน

14. การวิจัยเชิงปฏิบัติ

15. การเขียนเอกสารหรือทดสอบทางวิชาการ

16. การจัดนิทรรศการ การเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ การนำเสนอให้เป็นที่น่าสนใจ
ฉลอง ปิ่นทอง (2537 : 15 – 16) กล่าวว่า ควรจัดกิจกรรมการนิเทศที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1. การปฐมนิเทศครูใหม่ เพื่อให้ครูปรับตัวเข้ากับสถานศึกษาได้ดีขึ้น

2. การจัดประชุมครูก่อนปิดภาคเรียน เพื่อชี้แจงโครงการ แผนงานใหม่ๆ ที่จะปฏิบัติ
ในภาคเรียน ตลอดจนแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกันแก้ปัญหา

3. การสังเกตการสอนในชั้น ผู้บริหารจำเป็นต้องหาโอกาสเข้าไปสังเกตการสอนของครูเพื่อหาทางในการแก้ไขปัญหาในโอกาสต่อไป

4. การเยี่ยมชั้นเรียน เพื่อนำผลมาไขปรับปรุงการเรียนการสอน

5. การสาธิตการสอนให้โอกาสครูที่มีความรู้ความสามารถสาธิตการสอนให้ครูผู้อื่น ได้ดูแล้วนำไปปฏิบัติ

6. การนิเทศด้วยการให้คำปรึกษาหารือเป็นรายบุคคลหรือเป็นหมู่ นำปัญหาส่วนตัวหรือปัญหาที่เกิดขึ้นกับส่วนรวมมาร่วมกันแก้ปัญหาแล้วนำผลไปปฏิบัติเพื่อประสิทธิภาพในการทำงาน

7. การจัดประชุมปฏิบัติงานต่างๆ เพิ่มพูนความรู้ให้กับครูส่วนใหญ่ จัดอบรมภาคฤดูร้อน บรรยาย หรืออภิปรายทางวิชาการ

8. การจัดสัมมนาครูเกี่ยวกับวิธีสอน พัฒนาการของเด็ก การใช้สื่อ อุปกรณ์ และนวัตกรรมอื่นๆ

9. การจัดการนิเทศเป็นคณะ คือ ผู้บริหาร หัวหน้าฝ่ายต่างๆ หัวหน้าหมวดวิชาการ ร่วมกันวางแผนเพื่อแก้ปัญหาการเรียนการสอน เชิญผู้มีความรู้ด้านการนิเทศ เช่น ศึกษานิเทศก์ กำหนดมาตรฐานในด้านต่างๆ และให้คำปรึกษาแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อคณะ

10. การให้ไปฝึกงาน ส่งครูเฉพาะสาขาวิชาไปพัฒนาการฝึกงานให้มีความรู้ ความชำนาญ เฉพาะด้านมากขึ้น เพิ่มพูนความรู้มากขึ้น

กิจกรรมนิเทศที่สามารถจัดขึ้นภายในโรงเรียนประถมศึกษาชั้นนั้น ตามที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529 : 19) ได้เสนอกิจกรรมหรือกลวิธีให้ผู้นิเทศใช้นิเทศในโรงเรียนไว้ 8 กิจกรรม คือ

1. การประชุมครูก่อนภาคเรียน
2. การสังเกตการณ์สอน
3. การศึกษาตำรา เอกสารการสอน
4. การให้คำปรึกษาหารือ
5. การสนทนาทางวิชาการ
6. การสาธิตการสอน
7. การพาไปศึกษาดูงาน
8. การบริการเอกสารวิชาการ

สรุปได้ว่าการจัดกิจกรรมการนิเทศ หมายถึง วิธีปฏิบัติงานของผู้นิเทศที่จะเลือกใช้กิจกรรมต่อผู้รับการนิเทศ ได้ตรงกับปัญหาความต้องการในการนิเทศให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการนิเทศ ได้แก่ การประชุมก่อนเปิดเรียน การประชุมนิเทศ การสังเกตการสอน การให้คำปรึกษาหารือ การประชุมปฏิบัติการ การอบรม การสัมมนา การสาธิตการสอน การศึกษาเอกสารทางวิชาการ การสัมมนาวิชาการ การเยี่ยมนิเทศชั้นเรียน การพาครูไปศึกษาดูงาน และการจัดนิทรรศการ

การนิเทศภายในด้านรูปแบบการนิเทศ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529 : 18) ได้กล่าวถึงรูปแบบการนิเทศที่ใช้ปฏิบัติการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา ออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การนิเทศทางตรงและการนิเทศทางอ้อม

การนิเทศทางตรง คือ ผู้นิเทศทำการนิเทศต่อครูหรือผู้รับการนิเทศโดยตรงไม่ต้องผ่านสื่อชนิดอื่น เช่น การปรึกษาหารือ การสังเกตการสอน การประชุม เป็นต้น

การนิเทศทางอ้อม คือ การนิเทศโดยการใช้สื่อเป็นตัวกลางในการนิเทศ เช่น นิเทศทางวิทยุโรงเรียน โทรทัศน์ หรือส่งเอกสารให้ศึกษาค้นคว้า เป็นต้น

อีกแห่งหนึ่ง เมื่อพิจารณาทางด้านผู้รับการนิเทศ สามารถแบ่งรูปแบบการนิเทศออกเป็น 2 ลักษณะเช่นกันคือ

1. การนิเทศเป็นรายบุคคล หมายถึง การได้รับการนิเทศครั้งละ 1 คน เพื่อชี้แนะนำช่วยเหลือโดยตรงต่อผู้รับการนิเทศ เช่น ให้คำปรึกษา แนะนำ สั่งงานให้ทำ มอบหมายงานให้ค้นคว้า เป็นต้น

2. การนิเทศเป็นกลุ่ม หมายถึง การให้การนิเทศครั้งละหลาย ๆ คน เช่น สนทนาวิชาการ ประชุมปฏิบัติงาน ค้นคว้าวิจัย การสร้างสื่อ การอบรมสัมมนา เป็นต้น

ภิญโญ สาร (สันต์ ธรรมบำรุง 2526 : 75 ; อ้างอิงมาจาก ภิญโญ สาร) กล่าวถึงรูปแบบการนิเทศการสอน มี 5 รูปแบบ คือ

1. การตรวจ เพื่อดูว่าครูทำงานตามที่ทางราชการกำหนดไว้หรือไม่เท่านั้น ไม่ได้มุ่งหมายที่จะช่วยให้ครูสอนดีขึ้น

2. การนิเทศตามสบาย เป็นการนิเทศชนิดไปดูเฉยๆ ให้ครูอุ่นใจว่ามีผู้ใหญ่เอาใจใส่มาเหลียวแลอยู่บ้างเท่านั้น

3. การนิเทศบีบบังคับ การนิเทศแบบนี้ ผู้นิเทศคอยบีบบังคับและเร่งรัดให้ครูสอนให้ทันตามหลักสูตรครูต้องสอนสิ่งที่ทางราชการกำหนด ซึ่งการนิเทศแบบนี้เป็นแบบเผด็จการ

4. การนิเทศเพื่อฝึกงานและแนะแนว เป็นการนิเทศไปดูแลเพื่อช่วยฝึกให้ครูใหม่รู้งานและคอยให้คำแนะนำต่าง ๆ ตามหลักวิชาการหรือประสบการณ์

5. การนิเทศแบบประชาธิปไตยและประมุขศิลป์ในวิชาชีพ ได้แก่ การนิเทศโดยอาศัยผลงานของการวิจัยในทางจิตวิทยาแห่งการเรียนรู้เป็นหลัก การนิเทศแบบนี้คำนึงถึงหลักมนุษยสัมพันธ์และการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ เพื่อร่วมกันปรับปรุงแก้ไขการสอนให้มีประสิทธิภาพได้ประโยชน์แก่นักเรียน และตรงตามเป้าหมายของการศึกษาให้มากที่สุด

นาฏเจลิยว สุมาวงศ์และคณะ (สวัสดิ์ กาญจนสุวรรณ 2542 : 345 ; อ้างอิงมาจาก นาฏเจลิยว สุมาวงศ์และคณะ) ได้แบ่งรูปแบบการนิเทศการศึกษาตามลักษณะความแตกต่างของวิธี ได้เป็น 5 แบบ

1. การนิเทศการศึกษาแบบปล่อยปละละเลย ใช้วิธีตรวจและประมาณค่าว่าดีเลวเพียงใด ไม่มีการแนะนำการปรับปรุงให้ดีขึ้น อาจคอยแต่จับผิด ถ้าผิดมากก็ไล่ออก
2. การนิเทศการศึกษาแบบบังคับ ผู้นิเทศมุ่งเปลี่ยนแปลงการสอนของครูให้เป็นไปตาม กฎและข้อบังคับที่ผู้นิเทศเลือกไว้ ถือว่าผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบการสอนคือ ผู้บังคับบัญชา ไม่ใช่ครู
3. การนิเทศแบบฝึก ผู้นิเทศมีความรู้สึกว่าคุณมีหน้าที่อบรมครูให้ปฏิบัติตามแนวทาง ที่ตนหรือผู้บังคับบัญชาของตนกำหนดไว้ ผู้รับนิเทศไม่จำเป็นต้องคิดหาวิธีการของตนขึ้นใช้เอง
4. การนิเทศการศึกษาแบบแนะแนว ผู้นิเทศใช้วิธีแนะแนวทางให้ครุหาทางช่วยตนเอง ในการปรับปรุงตัวครูและวิธีสอนของครูให้ตรงตามความต้องการของโรงเรียนหรือหน่วยงาน
5. การนิเทศการศึกษาแบบประชาธิปไตย ผู้นิเทศวางตนเองเป็นผู้ร่วมงาน ดำเนินงาน ด้วยความเคารพในสิทธิหน้าที่และเกียรติแห่งความเป็นมนุษย์ของทุกคน ร่วมมือร่วมใจกันทำงาน ด้วยความสามัคคี เมื่อจะทำการหรือเว้นการกระทำโดยใช้เหตุผลตามหลักวิทยาศาสตร์ เป็นเครื่อง ตัดสินใจ

สรุปได้ว่า รูปแบบการนิเทศ หมายถึง ลักษณะหรือเงื่อนไข ในการปฏิบัติการนิเทศ ภายในโรงเรียน ได้แก่ การนิเทศทางตรง การนิเทศทางอ้อม การนิเทศเป็นรายบุคคล การนิเทศ เป็นกลุ่ม การตรวจการนิเทศตามสหาย การนิเทศบีบบังคับ การนิเทศเพื่อฝึกงานและแนะแนว และการนิเทศแบบประชาธิปไตย

การนิเทศภายในด้านการประเมินผลการนิเทศ

การประเมินผลการนิเทศภายในโรงเรียนเป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการทั้งหมด ในการดำเนินการนิเทศ มีความสำคัญซึ่งจะทำให้ทราบว่า การปฏิบัติการนิเทศ ได้บรรลุผลเพียงใด ตรงตามจุดมุ่งหมายหรือไม่

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529 : 28) ได้กล่าวถึงการ ประเมินผลการนิเทศภายในไว้ว่า การประเมินผลตามรายงานตัวผู้นิเทศควรประเมินผลตั้งแต่ เตรียมงานก่อนปฏิบัติงาน เมื่อร่วมปฏิบัติงาน ระหว่างปฏิบัติงานเมื่อสิ้นสุด โครงการ การประเมินผลนี้ ผู้บริหารอาจจะไม่ได้ประเมินผลก่อนปฏิบัติการนิเทศหรือไม่ได้ประเมินผลขณะ ปฏิบัติการนิเทศ ซึ่งการประเมินทั้งก่อน และขณะปฏิบัติการนั้นก็มีความจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อจะได้ ข้อมูลที่แท้จริง

การประเมินผลเป็นแนวทางการประกอบการตัดสินใจว่าเราต้องการอะไร มีอะไรแล้ว

จึงตัดสินใจเลือกสิ่งที่มีความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ ซึ่งแฮร์ริส (Harris, et, Al 1985 : 225) แสดงวัตถุประสงค์การประเมินไว้ดังนี้

1. การประเมินผลเพื่อจัดรูปแบบช่วยในด้านการจัดกระบวนการทำงาน กระบวนการเรียนการสอน

2. การประเมินผลแบบสรุปเพื่อเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจสรุปการทำงาน

3. การประเมินผลเพื่อเลือกวิธีการทำงาน โดยตรวจสอบความเหมาะสมกระบวนการให้สอดคล้อง

ซารี มณีศรี (2542 : 192) กล่าวว่า การติดตามผลและประเมินผล หมายถึง การประเมินด้วยผลงานที่ได้กระทำมาแล้วว่าบังเกิดผลเพียงใด ต้องคำนึงถึงคือ

1. ประโยชน์ (Utility) ประเมินผลนั้นจะต้องตอบสนองความต้องการ ข้อมูลที่ต้องการ

2. ความเป็นไปได้ (Feasibility) สภาพข้อเท็จจริงละเอียดรอบคอบถี่ถ้วน

3. ความเหมาะสม (Property) การประเมินที่ถูกหลักเกณฑ์สามารถนำไปขยายผลหรือใช้ประโยชน์ได้

4. ความแม่นยำ (Accuracy) มีเอกสารข้อมูลในการตีค่าการประเมิน ได้อย่างพอเพียง

5. ให้ผู้เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการประเมิน หมายความว่า ให้ครูทุกคนที่มีส่วนร่วมในการนิเทศได้ร่วมประเมิน

6. ไม่ลำเอียง ผู้นิเทศต้องเป็นผู้มีใจกว้าง ซื่อสัตย์ต่อวิชาการ ไม่ใช้ความรู้สึกส่วนตัวในการประเมิน

7. เก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ และบันทึกผลการประเมินไว้เป็นหลักฐานตรงตามความจริงเพื่อการศึกษาค้นคว้าในโอกาสต่อไป

8. ประเมินผลหลายๆ ด้าน หมายความว่า ควรประเมินถึงส่วนประกอบต่างๆ ในการนิเทศ ไม่มุ่งประเมินเฉพาะผลจากการประเมินเท่านั้น ส่วนประกอบต่างๆ ในการทำงานมีความรับผิดชอบ ความตั้งใจ การทำงานเป็นหมู่คณะ การตรงต่อเวลา ฯลฯ พิจารณาเฉพาะส่วนประกอบที่สำคัญ อันมีผลแก่การทำงานนั้นๆ โดยตรง ไม่จำเป็นต้องประเมินทุกแง่ทุกมุม ส่วนประกอบดังกล่าวจะเป็นตัวชี้ให้เห็นปัญหาหรืออุปสรรคในการทำงานนั้นๆ ได้

สรุปได้ว่า การประเมินผลการนิเทศ หมายถึง การเก็บรวบรวมข้อมูล และประเมินค่าการปฏิบัติงานนิเทศภายในโรงเรียน การประเมินผลเตรียมงานก่อนปฏิบัติงาน เริ่มปฏิบัติงานระหว่างปฏิบัติงาน และประเมินสิ้นสุดโครงการ การประเมินผลการนิเทศสัมพันธ์กับความมุ่งหมาย

กระทำต่อเนื่อง วิธีวัดหลายแบบ ความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องและมีส่วนร่วมในการประเมินไม่ลำเอียง และประเมินผลหลายด้าน

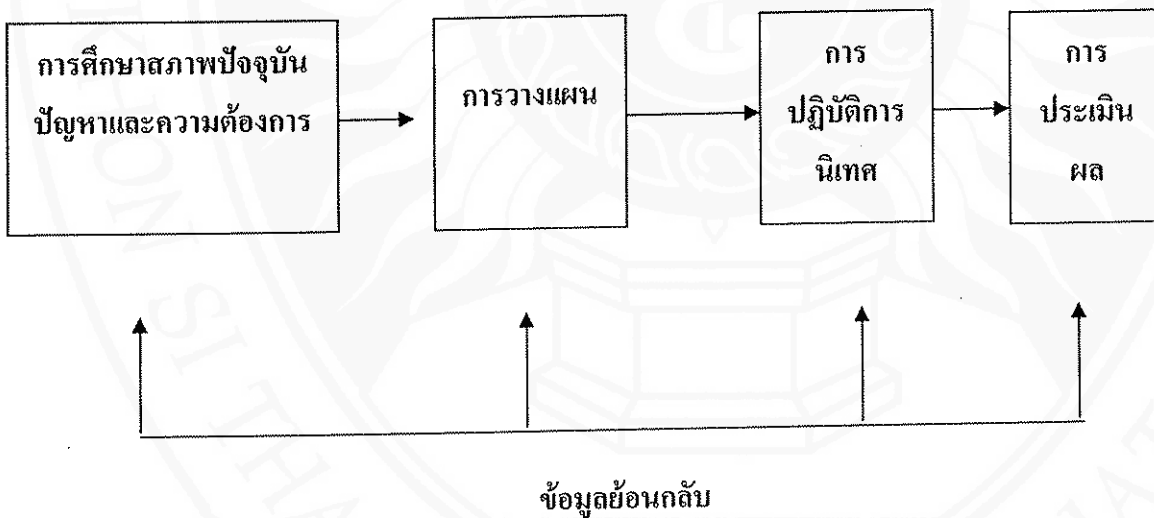
การปฏิบัติงานทั้ง 5 ขั้นตอนของขอบข่ายการนิเทศภายในโรงเรียน ทำให้ทราบว่า ขอบข่ายการนิเทศเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างผู้บริหารกับครูผู้สอน โดยมีวัตถุประสงค์หลักที่สำคัญ คือการพัฒนาคุณภาพของนักเรียนให้สูงขึ้น จึงกล่าวได้ว่า กระบวนการนิเทศเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะช่วยให้ในความรับผิดชอบของผู้บริหาร ดำเนินไปด้วยดีมีมาตรฐานตามที่กำหนดไว้

การดำเนินการนิเทศภายในสถานศึกษา

สภาพปัจจุบันและความต้องการ

เป็นขั้นตอนการนิเทศการศึกษา ที่มีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่องมี 4 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ ขั้นที่ 2 การวางแผน ขั้นที่ 3 การปฏิบัติการนิเทศและ ขั้นที่ 4 การประเมินผล

โดยนำเสนอเป็นแผนภูมิได้ดังภาพประกอบ

ภาพที่ 1 ระบบการนิเทศภายใน

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. คู่มือการนิเทศ นวัตกรรม

การพัฒนาคู 2538

ขั้นที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ สภาพปัจจุบัน หมายถึง สภาพที่เป็นจริงตามตัวบ่งชี้ด้านต่างๆของโรงเรียนในขณะนั้น ปัญหา หมายถึงความแตกต่างระหว่างสภาพที่เป็นจริงกับสภาพที่คาดหวังหรือเป้าหมายและความต้องการ หมายถึงความคาดหวังที่จะพัฒนางานให้ดีขึ้น ในขณะที่งานนั้นมีสภาพปัจจุบันอยู่ในระดับที่ไม่เป็นปัญหาในการศึกษา สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ มีขั้นตอนดังนี้

1.1 ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลตัวบ่งชี้คุณภาพด้านต่างๆ คือด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทุกกลุ่มประสบการณ์ ทุกชั้น ด้านภาวะสุขภาพตามเกณฑ์มาตรฐานและด้านคุณลักษณะตามเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด

1.2 สำรวจ และประเมินความต้องการของครู

1.3 จัดทำลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการ

1.4 วิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา และจัดทำลำดับความสำคัญของสาเหตุ กำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหาและการดำเนินการตามความต้องการ (สมเดช สีแสง : 2546 360 - 361)

ส่วนสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 54) การประเมินปัญหาและความต้องการในการนิเทศภายใน การเก็บรวบรวมข้อมูลที่แสดงภาพปัจจุบันของสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือเรื่องใดเรื่องหนึ่งแล้วนำมาพิจารณาเก็บข้อมูลแสดงสภาพปลายทาง หรือสภาพความสำเร็จของงาน ถ้าข้อมูลแสดงภาพปัจจุบันไม่สอดคล้องกับข้อมูลแสดงความสำเร็จของงาน หรือดีกว่า แสดงว่าความจำเป็นที่จะต้องแก้ไขไม่มี แต่จะต้องมีการเพิ่มความคาดหวังให้พัฒนาต่อไป แต่ถ้าข้อมูลแสดงภาพปัจจุบันไม่สอดคล้องกับข้อมูลแสดงสภาพสำเร็จของงานหรือด้อยกว่าก็แสดงว่ามีความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น การประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดสิ่งที่จะประเมินและองค์ประกอบที่จะประเมิน

2. กำหนดสภาพความสำเร็จและเกณฑ์การประเมิน

3. กำหนดแหล่งข้อมูล

4. กำหนดวิธีการ เครื่องมือ ระยะเวลาที่เก็บข้อมูล

5. สร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

6. ดำเนินการเก็บข้อมูล

7. วิเคราะห์ข้อมูลและจัดทำเป็นสารสนเทศ

8. พิจารณาเปรียบเทียบ แสดงสภาพปัจจุบันกับสภาพความสำเร็จของงานโดยใช้เกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้เป็นเครื่องมือในการพิจารณาว่า มีความที่จะต้องปรับปรุงแก้ไข

9. เขียนข้อความที่แสดงออกถึงสภาพที่ต้องการปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น

10. เรียงลำดับความต้องการจำเป็นที่จะพัฒนาและนำเสนอให้ตระหนักถึงความจำเป็น

ที่จะต้องปรับปรุงอยู่เสมอ

ดังนั้นสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ จึงเป็นการศึกษาข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อประโยชน์ในการวางแผนการนิเทศ การปฏิบัติการนิเทศและการประเมินผลการนิเทศ

ขั้นที่ 2 การวางแผน การวางแผนการนิเทศ หมายถึงการนำข้อมูลผลการวิเคราะห์สภาพ ปัจจุบัน ปัญหา สาเหตุของปัญหา และความต้องการมากำหนดกิจกรรม และแนวทางการปฏิบัติงานนิเทศ การวางแผนการนิเทศภายในโรงเรียน เป็นขั้นตอนที่นำเอาทางเลือกที่จะดำเนินการมาร่วมกันกำหนดรายละเอียดกิจกรรม และจัดลำดับขั้นตอนการปฏิบัติเขียนเป็นโครงการนิเทศภายในโรงเรียน ซึ่งในโครงการควรระบุสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้ (สมเดช สีแสง 2546 : 361)

1. หลักการและเหตุผล
2. วัตถุประสงค์
3. เป้าหมาย
4. แผนการดำเนินการ
 - 4.1 กิจกรรมสำคัญ
 - 4.2 ปฏิทินการปฏิบัติงาน
5. ทรัพยากรที่ต้องการ
6. การประเมินผล
7. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 55) ได้กล่าวถึงการวางแผนการนิเทศภายในว่ามีแนวดำเนินการ ดังนี้

1. วิเคราะห์จุดเด่นจุดด้อยหรือกำหนดจุดที่จะพัฒนา หมายถึง การวิเคราะห์ผลหรือข้อมูลที่ได้จากการประเมินองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องต่อความสำเร็จของงาน เพื่อประโยชน์ในการกำหนดจุดที่ต้องพัฒนาและการประเมินแนวทางเลือกเพื่อพัฒนา การเลือกจุดที่จะพัฒนาให้เหมาะสมทำให้การนิเทศของโรงเรียนมีโอกาสประสบความสำเร็จได้จุดที่พัฒนาด้านต่างๆ ดังนี้

- 1.1 ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน
- 1.2 เจตคติต่ออาชีพ
- 1.3 ค่านิยมในการพัฒนาตนเอง
- 1.4 ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น
- 1.5 ความตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นที่จะพัฒนานักเรียน

2. หาแนวทางเลือกเพื่อพัฒนา เป็นการพิจารณาเลือกยุทธศาสตร์ที่ใช้ในการปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนาให้มีความเป็นไปได้หรือมีโอกาสที่จะประสบผลสำเร็จมากที่สุด โดยคำนึงจุดที่จะพัฒนา การหาแนวทางเลือกเพื่อพัฒนามีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

2.1 รวบรวมข้อมูลแนวทางเลือกที่มีความเป็นไปได้ในการพัฒนา

2.2 พัฒนาแนวทางเลือกที่มีความเป็นไปได้ในการพัฒนา

2.3 พิจารณาข้อดี ข้อเสีย ของแนวทางทางเลือกที่มีความเป็นไปได้

2.4 การเลือกแนวทางพัฒนาที่เหมาะสมที่สุดที่จะให้บรรลุตามเป้าหมายที่ต้องการ

จากที่กล่าวมาข้างต้น การวางแผนการนิเทศ เป็นการนำข้อมูล ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา สาเหตุของปัญหา และความต้องการมากำหนดกิจกรรมและแนวทางการปฏิบัติงาน นิเทศภายในโรงเรียน คือการวิเคราะห์จุดเด่นจุดด้อยหรือกำหนดจุดที่จะพัฒนาและการหาแนวทางเลือกพัฒนา

ขั้นที่ 3 การปฏิบัติการนิเทศ สมเดช สีแสง (2546 : 362) ได้กล่าวว่า การปฏิบัติการนิเทศ หมายถึงการดำเนินตามกิจกรรมที่กำหนดในโครงการนิเทศภายในโรงเรียน ในการปฏิบัติการนิเทศภายในโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียน หรือผู้นิเทศจะต้องนำหลักการนิเทศ เทคนิค ทักษะ สื่อ และเครื่องมือไปใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และบุคลากรผู้รับการนิเทศเพื่อการปฏิบัติการนิเทศภายในโรงเรียนดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย ผู้บริหาร และ/หรือผู้นิเทศควรดำเนินการ ดังนี้

1. เตรียมความพร้อมก่อนการนิเทศ ควรจัดให้มีการประชุมคณะปฏิบัติงานเพื่อซักซ้อมความเข้าใจเกี่ยวกับ วิธีการ กิจกรรม สื่อ เครื่องมือ การบันทึกผล การประเมินผลและสรุปผลการนิเทศ

2. ปฏิบัติการนิเทศ การดำเนินการตามกิจกรรมที่กำหนดไว้ในโครงการภายในโรงเรียน ผู้นิเทศไม่ควรละเลยเกี่ยวกับการเสริมแรงให้กำลังใจรับทราบปัญหา ความต้องการของผู้รับการนิเทศ และนำเอาปัญหาและความต้องการนั้นมาพิจารณาหาทางช่วยเหลือสนับสนุน

นอกจากนี้ สำออง ขวดแก้ว (2545 : 27) กล่าวว่า การดำเนินงานนิเทศภายใน หมายถึงการลงมือปฏิบัติเป็นการนำยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ มาลำดับขั้นตอนการดำเนินการและกำหนด ซึ่งสนับสนุนในการดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดรายละเอียดขั้นตอนการดำเนินการ

2. กำหนดสิ่งสนับสนุนในการดำเนินการ ได้แก่ งบประมาณ บุคลากร ซึ่งอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงาน วัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น

3. กำหนดระยะเวลาในการดำเนินการ

4. วางแผนติดตามประเมินผลการปฏิบัติงาน

5. จัดทำแผนนิเทศของโครงการ

6. ประชุมชี้แจง มอบหมายงานให้ตรงตามความสามารถ

7. ผู้นิเทศจัดทำปฏิทินนิเทศและประสานปฏิทินที่เกี่ยวข้อง

8. ผู้นิเทศจัดกิจกรรมนิเทศตามแผนนิเทศที่ได้รับมอบหมายตามปฏิทินนิเทศที่กำหนดไว้

9. ผู้นิเทศบันทึกการนิเทศและผลการนิเทศตามกิจกรรมที่ได้รับมอบหมายและรายงาน

การนิเทศให้ผู้บริหารทราบ

เมื่อคณะกรรมการนิเทศภายในโรงเรียนได้ร่วมกันวางแผน และจัดทำโครงการนิเทศภายในโรงเรียนแล้ว ผู้บริหารได้นัดหมายคณะกรรมการนิเทศ ประชุมเพื่อมอบหมายงานจัดเตรียมเครื่องมือและสื่อการนิเทศ หลังจากนั้นจึงมีการปฏิบัติกรณินเทศ ซึ่งเป็นการปฏิบัติงานตามปฏิทินที่กำหนดไว้ในโครงการและเพื่อเป็นการเน้นให้มีการปฏิบัติอย่างจริงจัง ควรทำปฏิทินปฏิบัติงานให้มีขนาดใหญ่ น่าสนใจ เห็นชัดเจน การปฏิบัติกรณินเทศมุ่งเน้นเรื่องสำคัญ 3 เรื่องคือ

1. การพัฒนาครูด้านความรู้ กิจกรรมนี้ดำเนินการตามโครงการนิเทศภายในโรงเรียน คือ การอบรมครู การสัมมนา การประชุมปฏิบัติการ การศึกษาเอกสาร การศึกษาจากสื่อนิเทศทางไกล เช่น วีดิทัศน์ การฟังการบรรยายจากวิทยากรภายนอก การสาธิตการสอน การศึกษาคูงาน

2. การกำหนดข้อตกลงในการพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอน หลังจากการพัฒนาความรู้ในส่วนที่ 1 แล้ว คณะครูได้กำหนดข้อตกลงร่วมกัน ตามโครงการนิเทศภายในโรงเรียน ดังกล่าว สรุปข้อตกลงดังนี้

2.1 กำหนดขั้นตอนการสอนซ่อมเสริม และการใช้สื่อการเรียนการสอนไปในแนวทางเดียวกัน

2.2 กำหนดข้อตกลงในการเรียนการสอน โดยใช้กระบวนการกลุ่มร่วมกันตามความเหมาะสมของแต่ละกลุ่มประสบการณ์

2.3 กำหนดข้อตกลงในการจัดการเรียนการสอน ให้สอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544

3. การกำกับการปฏิบัติตามข้อตกลง เมื่อกำหนดข้อตกลงตามข้อ 2 แล้ว กิจกรรมต่อไปนี้เป็น การกำกับการปฏิบัติงานของครูตามข้อตกลง และควบคุมคุณภาพของนักเรียน หลักการสำคัญเน้นการแนะนำช่วยเหลือประสานความเข้าใจระหว่างผู้ปฏิบัติงานทุกฝ่าย

ดังนั้นคณะกรรมการนิเทศเป็นผู้มีบทบาทสำคัญ โดยจะบันทึกข้อมูลต่างๆ เพื่อนำไป ประชุมนิเทศปรับปรุงแก้ไขดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการ ประเมินผลระหว่างการปฏิบัติงาน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การปฏิบัติการณ์นิเทศ เป็นการดำเนินการตามกิจกรรมที่กำหนด ในโครงการนิเทศภายในโรงเรียน คือผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้นิเทศนำเอาหลักการนิเทศ เทคนิค ทักษะ วิธีการ กิจกรรม สื่อ และเครื่องมือไปใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และบุคลากรผู้รับการ นิเทศ

ขั้นที่ 4 ประเมินผลการนิเทศ ในที่นี้ประเมิน 2 ด้าน คือ ด้านปริมาณและด้านคุณภาพ ซึ่งคณะกรรมการนิเทศภายในโรงเรียนเป็นผู้ทำการประเมินทั้งด้านปริมาณและด้านคุณภาพ ในการประเมินด้านปริมาณนั้นจะประเมินโดยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการปฏิบัติงาน ว่าเป็นไป ตามเป้าหมายหรือไม่ พร้อมทั้งบันทึกข้อมูลที่เป็นประโยชน์อื่นๆ เช่น เหตุผลที่ไม่สามารถ ดำเนินการได้ ส่วนการประเมินด้านคุณภาพ ในที่นี้พิจารณาตามวัตถุประสงค์ของโครงการ ซึ่งเน้นที่สำคัญคือ ความรู้ความเข้าใจและพฤติกรรมการสอนของครู การประเมินความรู้ความ เข้าใจ ประเมินโดยใช้ข้อทดสอบ หลังจากครูได้รับการอบรมหรือศึกษาเอกสารตามที่ได้รับ มอบหมายแล้ว ส่วนการประเมินด้านพฤติกรรมการสอนของครู คณะครูได้ประชุมตกลงกันให้มี การประเมินโดยการสังเกตการสอน 3 ลักษณะ คือ

1. ครูผู้สอนประเมินตนเอง โดยกำหนดแบบประเมินให้ครูประเมินการทำงานของตนเอง แล้วนำผลการประเมินไปประชุมนิเทศ เพื่อเสนอแนะและปรับปรุงแก้ไขการเรียนการสอน ร่วมกัน คณะครูตั้งชื่อกิจกรรมนี้ว่า นิเทศกันเอง

2. ผู้นิเทศเป็นผู้ประเมิน เป็นการประเมินจากการสังเกตการสอนโดยให้ครูผู้สอนเป็นผู้ เลือก ผู้สังเกตการสอนด้วยตนเอง คณะครูตั้งชื่อกิจกรรมนี้ว่า เพื่อนนิเทศเพื่อน

3. ผู้บริหารเป็นผู้ประเมิน โดยผู้บริหารเป็นผู้สังเกตการณ์สอนเอง

จากการประเมินทั้ง 3 ลักษณะ คณะกรรมการนิเทศภายในโรงเรียนมีบทบาทสำคัญ ในการสรุปด้านพฤติกรรมการสอนของครูเป็นภาพรวม เพื่อสรุปผลการดำเนินงาน ตามโครงการ นิเทศภายในโรงเรียน ดังนั้นการประเมินผลการนิเทศ จึงเป็นการตรวจสอบความสำเร็จของ โครงการกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีการประเมินทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ

การพัฒนากระบวนการดำเนินการนิเทศภายใน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 54 - 59) กล่าวถึงการพัฒนาการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ดังนี้

การประเมินเป็นความต้องการจำเป็นในการพัฒนา หมายถึง การเก็บรวบรวมข้อมูลที่แสดงภาพปัจจุบันของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเรื่องใดเรื่องหนึ่งแล้วนำมาพิจารณากับข้อมูลที่แสดงภาพปลายทาง หรือสภาพความสำเร็จของงาน ถ้าข้อมูลแสดงสภาพปัจจุบันสอดคล้องกับข้อมูลแสดงความความสำเร็จของงาน หรือดีกว่าหรือสูงกว่า แสดงว่าความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขไม่มี แต่จะต้องมีการเพิ่มความคาดหวังให้พัฒนาต่อไป แต่ถ้าข้อมูลแสดงสภาพปัจจุบันไม่สอดคล้องกับข้อมูลแสดงภาพความสำเร็จของงานหรือด้อยกว่า ก็แสดงว่ามีความต้องการจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น การประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนา ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. กำหนดสิ่งที่จะประเมินและองค์ประกอบที่จะประเมิน
2. กำหนดสภาพความสำเร็จและเกณฑ์การประเมิน
3. กำหนดแหล่งข้อมูล
4. กำหนดวิธีการ เครื่องมือ และระยะเวลาที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล
5. สร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล
6. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล
7. วิเคราะห์ข้อมูลและจัดทำเป็นสารสนเทศ
8. พิจารณาเปรียบเทียบสารสนเทศ แสดงสภาพปัจจุบันกับสภาพความสำเร็จของงานหรือภาพปลายทาง โดยใช้เกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้เป็นเครื่องมือในการพิจารณาว่ามีความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงต่อไปหรือไม่
9. เขียนข้อความที่แสดงถึงสภาพที่ต้องการปรับปรุงแก้ไข หรือพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น
10. เรียงลำดับความต้องการจำเป็นที่จะพัฒนาและนำเสนอให้ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงอยู่เสมอ

การติดตามผลและการปรับปรุงแก้ไข เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านการดำเนินการนิเทศและผลที่ได้ระหว่างดำเนินการ และเมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินการตามแผนการนิเทศข้อมูลที่ได้นำไปเปรียบเทียบกับสภาพความสำเร็จของแผนการนิเทศ หากพบว่าไม่เป็นไปตามสภาพความสำเร็จที่กำหนดไว้ก็ต้องพิจารณาว่า มีข้อบกพร่องตรงไหน อย่างไร และหาวิธีพัฒนาให้ดีขึ้น หรือหากพบว่าการดำเนินการตามแผนการนิเทศบรรลุผลที่คาดหวังไว้ แต่จากการดำเนินการนิเทศพบว่ามียุทธวิธีที่ดีกว่า มีประสิทธิภาพสูงกว่า ก็อาจพิจารณาปรับปรุงให้ดีขึ้นอีกได้

จากความหมายที่กล่าวสรุปได้ว่า การพัฒนาการนิเทศภายในโรงเรียนหมายถึง การจัดลำดับขั้นตอนการปฏิบัติงาน โดยผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย เพื่อปรับปรุงพัฒนาให้การเรียนการสอนประสบความสำเร็จ บรรลุจุดมุ่งหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ปัญหาและอุปสรรคการนิเทศภายในโรงเรียน

การนิเทศภายในเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในวงการศึกษาของไทย จากความคิดเห็น ครูมีหน้าที่ในการสอน การตรวจสอบคุณภาพจะใช้คำแนะนำปรับปรุงแทน ไม่มีการนิเทศจากภายนอก จะกระทำได้อย่างเพราะขาดบุคลากร ปัญหาประมาณ ในส่วนของผู้บริหารสถานศึกษามีปัญหาในเรื่องของการบริหารเวลา ความรู้ ทักษะ การใช้เทคนิคการนิเทศ (กองแผนงานกรมสามัญศึกษา 2539 : 14) ได้วิจัยเรื่องการจัดการนิเทศงานบริหารภายในโรงเรียนมัธยมศึกษา พบว่า

1. ผู้บริหารบางคนให้ความสนใจและสนับสนุนงานบริหารน้อยและยังไม่เห็นความสำคัญของงานนิเทศภายใน
2. ครู – อาจารย์ในโรงเรียนไม่เข้าใจความหมาย วัตถุประสงค์ของการนิเทศ
3. โรงเรียนขาดบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ ความเข้าใจ เกี่ยวกับวิธีดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน
4. โรงเรียนขาดบุคลากรที่รับผิดชอบโดยตรงเกี่ยวกับงานนิเทศ
5. ครู – อาจารย์ไม่ยอมรับ เทคนิควิธี แนวความคิด เทคโนโลยีเพื่อนำมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรมการเรียนการสอนไม่ศรัทธาต่อตัวผู้นิเทศภายในโรงเรียน
6. การจัดทำเป้าหมาย แผนงาน โครงการ งานนิเทศในโรงเรียนไม่ชัดเจนและทำน้อยมาก
7. โรงเรียนขาดความรู้เรื่องการวางแผนการดำเนินงาน การจัดการนิเทศภายใน
8. เวลาในการปฏิบัติงานนิเทศของบุคลากรในโรงเรียนมีน้อยเพราะบุคลากรมีสอนและหน้าที่อื่นที่ได้รับมอบหมายประจำอยู่แล้ว

จากการสำรวจและสอบถามปัญหาการดำเนินงานนิเทศภายในโรงเรียนของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราชเขต 4 ส่วนมากพบว่า ปัญหาที่ส่งผลต่อการพัฒนาระบบการนิเทศของสถานศึกษา คือความตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นในการทำงานอย่างเป็นระบบและการพัฒนาตนเองของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาระบบนิเทศของสถานศึกษา การนิเทศอย่างต่อเนื่องของศึกษานิเทศก์ ความเข้าใจไม่ชัดเจนถึงจุดมุ่งหมายของการนิเทศ การเลือกกิจกรรมที่ไม่เหมาะสมกับบรรยากาศของสถานศึกษา ปัญหาเหล่านี้ทำให้

สถานศึกษาไม่ประสบผลสำเร็จในการพัฒนาระบบนิเทศของตนเอง และจากการศึกษายังพบอีกว่าสภาพปัญหาอุปสรรคการนิเทศภายในมีลักษณะใกล้เคียงกัน คือ ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายไม่เห็นความสำคัญ งบประมาณมีไม่เพียงพอ ทุกฝ่ายขาดความรู้ความเข้าใจงานนิเทศภายใน กิจกรรมนิเทศภายใน เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการนิเทศภายใน นอกจากบุคลากรที่รับผิดชอบมีไม่เพียงพอและต้องรับภาระงานอื่นๆ อีกด้วย ทำให้การพัฒนางานนิเทศภายในขาดการต่อเนื่องไม่เป็นไปตามกระบวนการและเป้าหมายที่กำหนด

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

วิเลิศ เวียงแสง (2540 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาพฤติกรรมการนิเทศภายในของผู้บริหาร โรงเรียนตามเกณฑ์มาตรฐานดำเนินการนิเทศภายใน โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมการนิเทศภายในทุกรูปแบบ เช่น การเยี่ยมชั้นเรียน การสังเกตการสอน ฯลฯ สามารถนำไปสู่การปรับปรุงการเรียนการสอนได้ ผู้บริหารโรงเรียนได้ปฏิบัติตามเกณฑ์มาตรฐานในการดำเนินการนิเทศภายในโดยในภาพรวมได้ดำเนินการแล้วพบว่า พฤติกรรมการนิเทศภายในของผู้บริหารโรงเรียนขนาดใหญ่จะมีระดับพฤติกรรมสูงกว่าโรงเรียนขนาดกลางและขนาดเล็ก ส่วนโรงเรียนขนาดกลางและขนาดเล็กระดับพฤติกรรมไม่แตกต่างกัน

สายช่อ ทองสุข (2546 : 68-69) ได้ศึกษาการดำเนินงานนิเทศภายในของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราชผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานนิเทศภายในของโรงเรียนประถมศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่มและด้านการพัฒนาหลักสูตรอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านอื่นๆ อยู่ในระดับปานกลาง ผลการเปรียบเทียบการดำเนินงานนิเทศภายในของโรงเรียนประถมศึกษาระหว่างผู้บริหารกับครูโดยรวมไม่แตกต่างกัน แต่ด้านการพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่มและด้านการพัฒนาหลักสูตรมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกจากนี้ผลการเปรียบเทียบระหว่างผู้เข้าอบรมกับผู้ไม่ได้เข้ารับการอบรมโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนผลการเปรียบเทียบด้านอื่นๆ ไม่แตกต่างกัน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการศึกษาการดำเนินงาน โครงการนิเทศภายในพบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ดำเนินการนิเทศภายใน โดยกำหนดผู้รับผิดชอบดำเนินการนิเทศภายในเป็นไปตามกระบวนการ โดยการศึกษาสภาพปัญหาความต้องการ การวางแผนการดำเนินงานและปฏิบัติตามแบบนิเทศตลอดมีการติดตามผล ประเมินผล ปัญหาส่วนใหญ่ในการดำเนินการมีปัญหา

ด้านบุคลากร คือบุคลากรขาดความรู้ความเข้าใจ ไม่มีเวลาภาระงานมาก ไม่เห็นความสำคัญการวางแผนการนิเทศไม่มีประสิทธิภาพ ข้อมูลไม่เพียงพอสำหรับนำมาวางแผนงบประมาณ ไม่มีเพียงพอ ทำให้การดำเนินงานขาดความต่อเนื่องในทุกขั้นตอน ขาดระบบการติดตามผลประเมินผลที่ถูกต้อง

เขาวภา รัตนบัลลังค์ (2540 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพและปัญหาการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรีผลการวิจัยพบว่า สภาพการนิเทศภายใน จำนวน 54 รายการ โรงเรียนปฏิบัติในระดับมากมีจำนวน 49 รายการ ปฏิบัติในระดับปานกลางเพียง 5 รายการ สำหรับภาพรวมการดำเนินการนิเทศภายใน ในแต่ละด้าน ผลการปฏิบัติในระดับมากตามลำดับ ดังนี้ ด้านโครงสร้างการทำงาน ด้านงานบุคลากร ด้านงานธุรการและการเงิน ด้านงานกิจกรรมนักเรียน และด้านงานวิชาการ ปัญหาการนิเทศภายในจำนวน 54 รายการ มีปัญหาในระดับปานกลางจำนวน 1 รายการ มีปัญหาน้อยจำนวน 53 รายการ สำหรับในภาพรวมของปัญหาการนิเทศภายใน ในแต่ละด้านมีปัญหาในระดับน้อยตามลำดับดังนี้ คือ ด้านงานวิชาการ ด้านงานธุรการและการเงิน ด้านโครงสร้างการทำงาน ด้านโครงสร้างการทำงาน ด้านงานบุคลากร ด้านงานกิจกรรมนักเรียน ด้านงานเอกสารสถานที่และด้านงานความสัมพันธ์ชุมชน ผลการเปรียบเทียบการนิเทศภายใน โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี โรงเรียนที่มีขนาดแตกต่างกันมีสภาพการนิเทศแตกต่างกันในด้านโครงสร้างการทำงานและด้านงานวิชาการ ส่วนปัญหาการนิเทศภายในโรงเรียน โรงเรียนที่มีขนาดแตกต่างกันมีปัญหาดังกล่าวแตกต่างกันในด้านโครงสร้างการทำงาน สำหรับสภาพปัญหาด้านอื่นๆ ผลการวิจัยพบว่าไม่แตกต่างกัน

สมจิตร อุดม (2532 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง สภาพและปัญหาการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพัทลุง พบว่า ปัญหาการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา ตามความคิดเห็นของผู้นิเทศทั้ง 6 ด้านพบว่าปัญหา 4 ด้านดังต่อไปนี้

1. โครงการนิเทศภายในโรงเรียนปฏิบัติไม่ต่อเนื่องตลอดปีการศึกษาและปฏิบัติไม่บรรลุวัตถุประสงค์
2. การนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษาขาดการวางแผนไม่มีขั้นตอนในการปฏิบัติที่แน่นอน
3. การจัดกิจกรรมการนิเทศภายในโรงเรียน ส่งเสริม แก่ครูผู้สอนน้อยเกินไปขาดการกำหนดเวลาและตารางปฏิบัติงานในการนิเทศภายใน
4. การประเมินผลการนิเทศภายในโรงเรียนภายในไม่ต่อเนื่องขาดการควบคุม กำกับ และติดตามผล และด้านรูปแบบการนิเทศ และเวลาในการนิเทศไม่มีปัญหา

สมเด็จพระติ รัตนิทฺฐรย์ (2541 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการนิเทศของผู้บริหาร โรงเรียนต้นแบบการนิเทศภายใน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดน่าน ตามการรับรู้ของครูผู้สอน ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมการนิเทศของผู้บริหาร โรงเรียนต้นแบบการนิเทศภายในตามการรับรู้ของครูผู้สอน ปรากฏผลดังนี้ ด้านความเป็นผู้นำ ครูผู้สอนรับรู้ว่าคุณสมบัติของครูผู้สอนมีพฤติกรรมนิเทศในระดับมาก โดยรับรู้สูงสุดในเรื่องการส่งเสริมให้ครูเตรียมการสอน และส่งเสริมให้ครูมีหน้าที่และความรับผิดชอบในงานที่เหมาะสมกับความถนัดหรือความสามารถ ด้านมนุษยสัมพันธ์ ครูผู้สอนรับรู้ว่าคุณสมบัติของครูผู้สอนมีพฤติกรรมนิเทศในระดับมาก โดยรับรู้สูงสุดในเรื่องการวางตัวได้เหมาะสม แสดงตนเป็นมิตรกับบุคคลโดยทั่วไป และทักทายเป็นกันเองกับครูอยู่เสมอ ด้านกระบวนการกลุ่ม ครูผู้สอนรับรู้ว่าคุณสมบัติของครูผู้สอนมีพฤติกรรมนิเทศในระดับมาก โดยรับรู้สูงสุดในเรื่องมีการประชุมเพื่อพัฒนางานร่วมกัน และมอบหมายให้ครูทุกคนมีโอกาสรับผิดชอบงาน และกิจกรรมการนิเทศอย่างลุล่วงด้วยดี และกำหนดบทบาทหน้าที่ให้ชัดเจนทั้งผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ โรงเรียนควรมีการประสานงานภายในองค์การนิเทศภายใน โรงเรียนอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ด้านกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน ควรมีลักษณะต่อเนื่อง ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการของโรงเรียน การวางแผนการนิเทศ การดำเนินการนิเทศ การประเมินผลการนิเทศ

บุรชัย ศิริมหาสาร (2541 : 47 - 49) ได้ศึกษาการทำรูปแบบการจัดการนิเทศภายใน ในประเด็นการนิเทศการสอนแบบคู่สัญญา (Buddy Supervision) พบว่าสุดยอดของการนิเทศภายใน คือ การเปิดโอกาสให้ครูผู้สอนได้นิเทศกันเองภายใต้เงื่อนไขที่ว่า ผู้ที่จะแก้ปัญหาได้ดีที่สุด คือ ผู้ที่อยู่ใกล้ขีดปัญหามากที่สุด การที่จะเป็นเช่นนี้จะต้องเปลี่ยนเจตคติของครูที่มีต่อการนิเทศจากการตรวจตราจับผิดมาเป็นการให้ความช่วยเหลือหรือร่วมมือกันเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนในฐานะเพื่อนช่วยเพื่อน พบว่าการนิเทศการสอนแบบคู่สัญญาจะได้รับความสัมพันธ์ส่วนบุคคลเป็นตัวนำในการนิเทศตามลักษณะนิสัยการทำงาน แบบนี้ “ชอบ-เชื่อ-ช่วย” กล่าวคือ คนที่รักใคร่ชอบพอกัน หากให้คำแนะนำอีกฝ่ายหนึ่งก็จะรับฟังและพร้อมที่จะปฏิบัติเพราะรู้ดีว่าเป็นการกระทำด้วยความปรารถนาดี ด้านการนิเทศภายใน โรงเรียน ควรมีลักษณะเป็นการให้บริการด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านวิชาการแก่ครู ขอบเขตของงานแตกต่างกันในแต่ละโรงเรียนประกอบด้วยงาน 3 ด้าน คืองานพัฒนาวิชาการ งานพัฒนาบุคลากรสนับสนุนวิชาการในด้านกิจกรรมและเทคนิคการนิเทศภายในโรงเรียน ที่โรงเรียนควรนำไปใช้ ได้แก่ การประเมินผลตนเอง การประชุมเชิงปฏิบัติการ การประชุมหรือสนทนาทางวิชาการ การปรึกษาหารือแบบต่อตัว การปรึกษาหารือ โดยกลุ่มการ

สังเกตการสอน โดยเพื่อนช่วยเพื่อน การทำวิจัยเชิงปฏิบัติการการเชื่อมชั้นเรียน การศึกษาเอกสารทางวิชาการ

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสกลนคร (2540 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาและความต้องการในการนิเทศภายในของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสกลนคร ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการนิเทศภายในของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสกลนคร รวมทุกด้านและรายด้านมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับความต้องการในการนิเทศภายในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในภาพรวมทุกด้านและรายด้านมีความต้องการอยู่ในระดับมาก

อำพล สมัครการ (2535 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง ปัญหาการนิเทศภายในตามทฤษฎีของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลพบุรี พบว่า

การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยปัญหาการนิเทศภายใน ตามทฤษฎี พบว่าปัญหาในการสร้างเครื่องมือนิเทศอยู่ในระดับปานกลาง ปัญหาเกี่ยวกับเทคนิค และวิธีการนิเทศอยู่ในระดับปานกลาง และระดับน้อยอย่างละเท่าๆ กัน ส่วนปัญหาอื่นๆ มีอยู่ในระดับน้อย ส่วนปัญหาอื่นๆ ได้แก่ การประเมินผลแตกต่างกัน วิธีนิเทศแตกต่างกัน

งานวิจัยต่างประเทศ

ทิลahun (Tilahun 1983 : 2168 - A ; อ้างอิงมาจาก สมจิตร อุดม 2532 : 44) ได้ทำการวิจัยเรื่องการจัดกิจกรรมการนิเทศภายในโรงเรียนที่พึงประสงค์ของการพัฒนาประเทศเอธิโอเปีย กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครู ศึกษานิเทศก์ นักวิชาการ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า

1. ครู ศึกษานิเทศก์ และนักวิชาการมีความเห็นสอดคล้องกันว่ากิจกรรมที่ใช้ในนิเทศภายในโรงเรียน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ การฝึกอบรมแนะนำ การฝึกอบรมปฏิบัติการ การสาธิตการสอนโดยศึกษานิเทศก์ การประชุมกลุ่มย่อยของครู การเชื่อมชั้นเรียน และสังเกตการณ์สอน

2. ครู ศึกษานิเทศก์ และนักวิชาการ มีความเห็นสอดคล้องกันว่ากิจกรรมการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง

3. ครู ศึกษานิเทศก์ และนักวิชาการ มีความเห็นสอดคล้องกันว่า การนิเทศในลักษณะร่วมมือกันปฏิบัติงานนิเทศการศึกษา จะก่อให้เกิดผลดีว่าการนิเทศการศึกษาในลักษณะที่ใช้อำนาจและการบังคับ

ลี. (Lee 1974 : 4135 - A ; อ้างอิงมาจาก สมจิตร อุดม 2532 : 45) ได้ทำการวิจัยเรื่องหน้าที่การนิเทศการศึกษาของครูใหญ่ในโรงเรียนทางภาคใต้ของรัฐแม็กซิโก สหรัฐอเมริกา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นแรงผลักดัน ให้มีการปรับปรุงโครงการนิเทศการศึกษา โดยมุ่งศึกษาเกี่ยวกับ

หน้าที่นิเทศของครูใหญ่และครู ซึ่งกำหนดตัวแปรด้านเพศ คุณวุฒิ ตำแหน่ง อายุราชการ และระดับโรงเรียน ผลการวิจัยพอสรุปได้ดังนี้

1. ระดับ การศึกษาขั้นพื้นฐานของครูไม่ทำให้ครูมีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการนิเทศของครูใหญ่แตกต่างกัน
2. อายุราชการของครูไม่ทำให้ครูมีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมของครูใหญ่แตกต่างกัน
3. ตำแหน่งของครูไม่ทำให้ครูมีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการนิเทศของครูใหญ่ไม่แตกต่างกัน
4. ครูผู้หญิงและครูผู้ชาย มีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการนิเทศของครูใหญ่ไม่แตกต่างกัน
5. ครูโรงเรียนประถมศึกษา ให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์ระหว่างครูภายในโรงเรียนด้วยกันมากกว่าโรงเรียนมัธยมศึกษา ส่วนครูโรงเรียนมัธยมศึกษามุ่งให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์กับนักเรียนมากกว่าครูโรงเรียนประถมศึกษา
6. ครูจะรายงานพฤติกรรมทางการนิเทศการศึกษาของครูใหญ่ ด้านที่ไม่มีประสิทธิภาพมากกว่าด้านที่มีประสิทธิภาพ แต่ครูใหญ่รายงานพฤติกรรมด้านที่มีประสิทธิภาพมากกว่าด้านที่ไม่มีประสิทธิภาพแสดงว่าครูใหญ่เชื่อว่าตนทำหน้าที่ดีที่สุดแล้วและมากกว่าที่ครูคิด

บราวน์ (Brown 1974 : 2536 - A ; อ้างอิงมาจาก สมจิตร อุดม 2532 : 46) ได้สำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงบทบาทของครูใหญ่โรงเรียนประถมศึกษา ในมลรัฐทางภาคเหนือของประเทศอเมริกา โดย ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามควบคู่ไปกับการสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่าผู้ออกแบบสอบถามมีความคิดเห็น ดังนี้

1. การฝึกอบรมใดๆให้โรงเรียนต้องคำนึงถึงขนบธรรมเนียมของชุมชนนั้นๆ เป็นหลัก
2. ครูควรมีสิทธิเลือกสมาชิกเข้ามาทำงานในกลุ่ม
3. ควรนำเรื่องการวางแผนหลักสูตรไปเปรียบเทียบกับโรงเรียนอื่น โดยครูใหญ่หรือศึกษานิเทศก์เป็นผู้รับผิดชอบ
4. ครูใหญ่และศึกษานิเทศก์ควรพบปะบ่อยครั้ง เพื่อปรึกษาปัญหาการเรียนการสอน
5. ครูใหญ่ควรเป็นผู้ริเริ่มในการปรับปรุงการเรียนการสอน

แมททอกซ์ (Mattox 1978 : 6061 - A ; อ้างอิงมาจาก สมจิตร อุดม 2532 : 46) ได้ทำการศึกษาเรื่องความต้องการในการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ในรัฐลินนอซส์ สหรัฐอเมริกา ผลการศึกษาพบว่าความต้องการที่อยู่ในระดับมาก คือ ความต้องการ

ที่จะมีความสามารถในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการนิเทศและการประเมินผล รวมทั้งการปรับปรุง
การจัดการเรียนการสอนและการพัฒนาหลักสูตร

เวน (Weyne 1980 : 1283 – A ; อ้างอิงมาจาก สมจิตร อุดม 2532 : 45) ได้ทำการวิจัย
เรื่องการรับรู้บทบาทการนิเทศการศึกษาของครูใหญ่โรงเรียนประถมศึกษาที่รัฐเวอร์จิเนีย
สหรัฐอเมริกา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการศึกษา บทบาทการนิเทศการศึกษาของครูใหญ่ ในเรื่อง
ความรับผิดชอบและขอบข่ายของงานนิเทศและวิธีการนิเทศในโรงเรียน โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจาก
ครูใหญ่จำนวน 218 คน ผลการวิจัยพบว่า

1. ด้านความรับผิดชอบและขอบข่ายของงานที่มีอัตราความสำคัญสูง ได้แก่ งานหลักสูตร
และการสอน งานแนะแนว งานบริหารและงานวิชาการและงานนิเทศภายในโรงเรียน
2. เกี่ยวกับการนิเทศภายในโรงเรียน ผู้ที่ต้องรับผิดชอบมากที่สุดคือครูใหญ่และผู้ช่วย
ครูใหญ่ ส่วนครูผู้สอนทำหน้าที่น้อยมาก
3. เกี่ยวกับเวลาที่ใช้ในการปฏิบัติงาน งานเกี่ยวกับวัสดุเป็นงานครูใหญ่ใช้เวลาน้อย
ที่สุด ส่วนงานนิเทศภายในโรงเรียน งานเกี่ยวกับหลักสูตร งานการสอนและงานแนะแนวเป็นงาน
ที่ครูใหญ่ใช้เวลามากที่สุด
4. เทคนิคการนิเทศที่ได้ผล ได้แก่ การเยี่ยมชมชั้นเรียน การประชุมร่วมกับครู ส่วนวิธี
การใช้เอกสารเป็นวิธีการที่ได้ผลน้อย